

ARTI
KÜLTÜR•SANAT

fanzin

Sayı : 22

Temmuz - Ağustos

2025

Ücretsiz sürdürüm ve iletişim için
artikultursanat@gmail.com

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışçıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

2 Temmuz 1993

unutMADIMAKlımda

Sivas

YOKSULLUK
KADEER OLAMAZ

Yoksulluk Kader Olamaz / 1

Yoksulluk ve İşsizlik Ölüm Gibi
Çöktü Üzerimize
Hüray Kılıç/ 2

Başkan Babamızın Sonbaharı
(Roman)
İsmail Balıkçı / 4

Katılımcı Yorumları
Aydın Karaküçük/ 7
Hüray Kılıç/ 8
Gülay Yeşilipek / 8

Ben, Daniel Black (Film)
Suna Can / 8

Katılımcı Yorumları
Şükran Ceyhan / 12
Gülay Yeşilipek / 12
Aydın Karaküçük / 13
Hüray Kılıç / 13

Fosforlu Cevriye (Tiyatro)
Aydın Karaküçük / 14

Suat Derviş (Biyografi)
Gülay Yeşilipek / 18

Pasif-Vizyon (Deneme)
Şükran Ceyhan / 27

Bir Ayrılık, Bir Yoksulluk, Bir Ölüm
(Şiir)
Karacaoğlan / 29

Merkez Börekçisi (Öykü)
Hüray Kılıç / 30

Türk Ütopyaları - Sadık Usta
(Kitap Tanıtım)
Hüray Kılıç / 32

Yoksulluk ve İşsizlik Ölüm Gibi Çöktü Üzerimize

Hüray KILIÇ

Dijitalleşen dünyada işsizlik çok can yakıcı bir duruma büründü. Yapay zekayla iş yapmayı sermaye sahipleri pek sevdi. Nitelikli eleman arama sorununu da ortadan kaldıran bu sistem, hiçbir sorun ve sorumluluk yaratmayarak, insan gücünü aradan çıkardı. Bu durum hem mavi yakalı çalışanlar ve hem de beyaz yakalılar arasında kaygı yarattı. Araştırmalarda toplumun yüzde 20'sinde dijitalleşmenin etkisiyle işsiz kalma endişesi var. Yapılan araştırmalara göre (Konda - Gyiad) toplumda beş kişiden biri kimi mesleklerin tamamen ortadan kalkacağını düşünüyor.

İşçilerin hak arama mücadelesinde demokratik kitle örgütleri de artık işlevini yitirdi. Nerede 1970'lerin sendikacılığı? Sarı sendikalar işçilerin haklarını korumuyor tabii ki... İşsizlik peşinden derinleşen yoksulluğu getirdi.

Darboğaza giren kapitalizm bir salgın yaşattı dünyaya. Salgınla birlikte bizim gibi geri bıraktırlmış ülkelerde derin yoksulluk daha da hız kazandı. Emperyalizm hiçbir zaman boş durmadı. Neo-liberal ekonomilerle ülkelerin sınırlarını birbirine katıştırdı. "Salgın vaaarr" deyip, ilaç tekellerini güçlendirdi. Salgın durumunda da işsiz kalmanın ne demek olduğunu öğretti bize. Yöneticilerimiz: "Hepimiz bir odadayız, eşit şartlardayız" "Biz bir aileyiz" dedi. "Yastık altından çıkardıklarınızla geçinin" dedi. Varsa tabii...

Derin yoksulluk babadan oğula miras... Örneğin; çocuk kitap okumayı çok seviyor ama evde kitap yok, alamıyorlar. Sosyal ya-

şama erişememe durumudur bu. Yalnızca yiyip, içmemek değil, kitap alamamak, sinemaya gidememek de bir yoksulluktur. İsteyip alamamak, yapamamak derin bir yoksulluk üretir. Türkiye’de beslenememekten kaynaklı 5-6 yaş çocuklarda bodurluk artmış, TÜİK araştırmalarına göre çocuk işçi sayısı artmış. Bu bile ülkede adaletin olmadığını bir göstergesidir. Bunlar birbirine bağlı olgular. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Türkiye’nin izlediği dış politikalar sonucu göçlerle demografik yapımızın değiştirilmeye çalışılması, şehirleşme hızı, gelir adaletsizliği, Cumhuriyet’in kurduğu fabrikaların satılması, enflasyon, üretim için yatırımların yetersizliği, sıcak para ekonomisi ülkemizde de işsizliğin başlıca nedenlerini oluşturdu.

Ülkemizde de yirmi yıldır ciddi bir ekonomik dönüşüm yaşandı. Bu dönüşümle birlikte bölüşüm şokunu da yaşadık. Sermaye el değiştirdi. İflaslar, konkordatolar da birbirini kovaladı, iş kayıpları yaşanmaya başladı. Liyakatsiz kişilerle ayrımcılık derinleşti.

İşsizlik ve derin yoksulluk elbette sosyal çürümeyi de beraberinde getirdi. Sosyal be-

lediyecilik her ne kadar açığı kapatmaya çalışsa da derin bir yara açıldı toplumda.

Yoksulluk kentlerde daha da derin bir sorun. 1950’lerden sonra hızla artan köyden kente göç sonucu kente gelenler bugünlere kıyasla daha şanslıydılar. O zaman köyden kente göçenlerde işsizlik sorunu bugünkü kadar yakıcı değildi. Kapıcılık, seyyar satıcılık yaparak ya da bir fabrikada işe girerek gelir elde edebiliyordu gelenler, hatta emeklilik hakkı kazanıyorlardı. Günümüzdeyse artık neredeyse her köşe başı tutulduğu için, yeni iş alanları açılmadığı için kente göçenlerde işsizlik çok daha yüksek. Bütün bunlar derin yoksulluğu yaratıyor. Babadan oğula miras bir yoksulluk...

Bu sorunları ancak ve ancak, ülke kaynaklarını sermayeye değil sosyal politikalarla halka hizmeti amaçlayan, yeni iş alanları yaratmaya, üretmeye odaklanan bir iktidar çözebilir. Bu hedefe de hep birlikte safları sıklaştırarak ulaşabileceğimizi biliyoruz öyle değil mi?

29 Mart 2024 tarihinde irdelendi.

BAŞKAN BABAMIZIN SONBAHARI* **Gabriel MARQUEZ**

İsmail BALIKÇI

Toplumunu baskıyla kontrol eden kurumsal, bürokratik, teknolojik, ahlaki veya totaliter yönetim aracılığıyla hayali bir dünya yorumu yapıp, bir distopya örneği sunuyor bize *Márquez. Başkan Babamızın Sonbaharı*'nı yazarken distopyalarda bulunan propaganda, kısıtlama, bir yöneticiye tapınma, dış dünya korkusu, sürekli gözetim, bürokratik devlet kontrolü ve insanlıktan çıkma gibi temel kavramları romana çok başarılı şekilde yediren *Márquez*, okuyucuya bir korku dünyası yaratmış. 17 yıl gibi bir sürede tamamladığı romanını okuyucunun pek alışık olmadığı bir tarzda sunuyor. Bu tarz, okuyucuyu epey zorluyor. Bu da edebiyat, özellikle de roman için süregelen bir ikilemi sorguluyor okuyucuya. Bir eserde içerik mi daha önemli yoksa biçim mi?

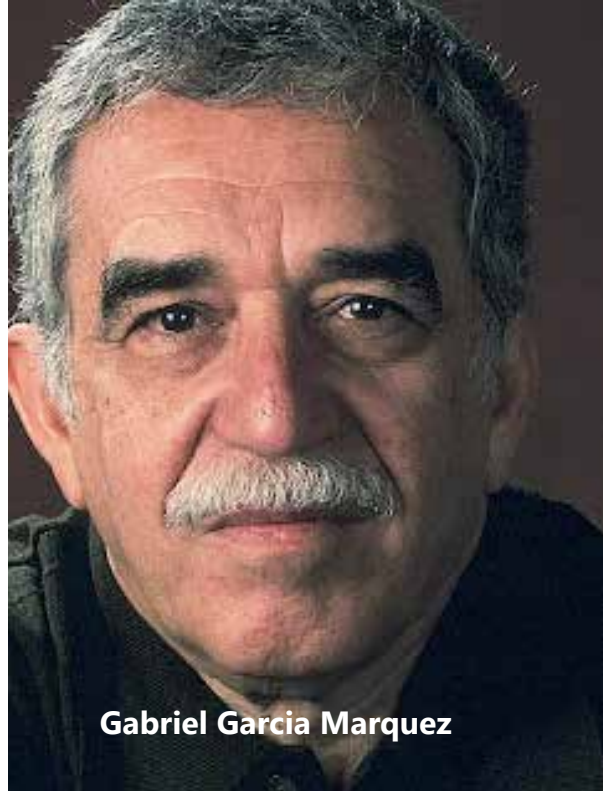
Dil ve Anlatım:

Başkan Babamızın Sonbaharı altı bölümden oluşmuş. Dil ve anlatım açısından okuyucuya oldukça sorun çıkarıcı bir roman. Dili oldukça karışık. Okuması zor ve yorucu bir kitap. Yazar birçok yerde noktalama işareti kullanmamış. Bununla birlikte paragraf baş-

ları da çok fazla bulunmuyor. Anlatımda bir doğrusallık olmakla birlikte zamanda geri dönüşler kötü bir şekilde yedirilmiş romana. Anlatıma gelince 3. tekil şahısta bir anlatım varken, yer yer Başkan'ın yer yer de olaylardan etkilenen halkın ağzından 1. tekil anlatım şeklinde bir anlatımla farklı bir biçim denemiş *Márquez*. Uyguladığı bu biçimle anlatımlar arası geçişler gerek noktalamalar, gerekse paragraf başları kullanılarak belirtilmediği için anlam ve akışta kaymalar ve kopmalar olmaktadır. Bunlar da okuyucunun hikayeyi takip ederken olaylardan kopup romanın akışını takip etmesini engelliyor.

Karakterler

Başkan: Güçlü ve korku salan bir diktatördür. Yaşı bilinmez. Bir darbeyle yönetimi ele geçirmiş 12 generalden biridir. Rakiplerini çeşitli yollarla öldürerek iktidarda tek güç haline gelir. Acımasızdır. Kendisine isyan potansiyeli taşıyan herkesi öldürür. Düşmanlarını oluşmadan öldürür. Emri al-

Gabriel Garcia Marquez

tında bulunan hiç kimseye güvenmez, sürekli bir güvenlik paranoyası altında yaşamını sürdürür ve her an kendisine karşı bir darbe veya isyan kalkışmasının korkusuyla yaşar. Dünyada sadece annesi Benediccion Alvarado onun için değerli ve kutsaldır. Onun ölümü üzerine dünyada kendisini yapayalnız hisseder. Fallara, büyülere ve rüyalara inanır, bunlara bağlı kalarak ülkeyi yönetir. Hayatı sürekli bir şekilde iktidarını koruma, şüphe ve tedirginlik çerçevesinde döner. Kurduğu korku imparatorluğunda kendisi de korku içinde yaşamaktadır. Her an darbe olabileceği endişesiyle bulunduğu odada ancak sayısız kilitli kapılar ardında uyuyarak kendini güvende hisseder. Dini değerlere sırt çevirir, emperyalist işgalcilerle iş birliği yapar. Düzenlenen piyango ve horoz dövüşlerini daima Başkan kazanır. Onun mutluluğu herkesten önemlidir.

Halk: Ülkede yaşayan halk, uzun yıllardır devam eden diktatörlük yönetiminden kaynaklı bastırılmıştır. Halk başkansız bir hayatın var olabileceğini hayal edememektedir. Ülkede her şeye karar veren Başkan'ın kutsal olduğuna inanırlar ve Başkan'ın ölümsüz olduğunu benimsemişlerdir. Başkan'ın kurduğu korku imparatorluğunda halk korku içinde yaşamaktadır. Başkaldırıyı hayal edemez halledirler. Sürekli Başkan'a itaat etmekle yükümlüdür. Başkan'ın gücünü kullanan çıkar gruplarıyla çatışma içindedirler. Başkan'ın

kutsallaştırılmasından kaynaklı suçlu bu çıkar gruplarında bulurlar ve halkı kurtarması için Başkan'dan medet umarlar.

Başkan'ın Gücünü Kullanan Çıkar Grupları
Başkan'dan aldıkları güçle halka acımasız bir biçimde zulüm ederler. Kendileri sefa içinde yaşarlar. Gücü Başkan'dan kendi ellerine geçirme itkisiyle yaşarlar. Hepsisi de farklı şekillerde ölür ve gücü Başkan'dan tekellerine geçiremezler. Bu gücü sadece belli bir süre halkın üstünde kullanabilirler.

Patricio Arogones: Sahte Başkan'dır. Başkan'a iyice benzemesi için cinsel organı Başkan'a benzetiliyor aynı zamanda yürüyüşünün Başkan'a benzemesi için de Arogones'e işkence yapılarak ayağının aksaması sağlanır. Başkan'a benzediğinden sefa içinde yaşar. Başkan, Arogones'in zehirlenmesine göz yumarak kendi ölümü durumunda halkın ne tepki vereceğini görmek ister.

General Rodrigo de Aguiler: Savunma bakanıdır. Başlangıçta Başkan'ın sağ koludur. Kötü işlerini Başkan savunma bakanı aracılığıyla yapar. Darbe cuntasındaki generalleri savunma bakanı aracılığıyla tek tek öldürür. Çıkan piyango isyanından sorumlu tutulduğu için pişirtilip Başkan'ın sofrasındakilere yedirilir.

Leticia Nazareno: Başkan'ın hayatındaki yasal tek eşi. Başkan'ın gücünü kullanarak halka eziyet ediyor. Bir suikast sonucunda arabasına dinamit yerleştirilip öldürülüyor.

Jose Ignacio Saenz: Leticia Nazareno suikastını ortaya çıkarmak ve öcünü almak için tam yetkiyle göreve getiriliyor. Aldığı güçle ciddi bir kıyama başlıyor. Ülkeyi borç batağına sokuyor. Bundan kaynaklı Başkan'ın elinde tuttuğu dış ülkelere karşı halkının çıkarını koruyabildiği son doğal kaynak olan 'deniz' dış ülkelere bırakılmak zorunda kalıyor. Jose Ignacio Saenz, Başkan tarafından öldürtülüyor.

Örge

Romanda örge, anlatım kaynaklı ve biçimsel denemeler dolayısıyla kopuk ilerliyor. Altı bölümden oluşan romanda bölümler, bölüm başlarında Başkan'ın cesediyle başlayıp bir doğrusallık içinde araya belirsiz geriye dönüşler yedirilerek örmeye çalışılmış. Yazar bunu denerken çok başarılı sayılmaz.

Uzam-Zaman

Roman bir distopya örneği sayıldığı için tam bir zaman kavramı yok. Gotlar vb kavimlerin dönemini anımsatan kavramlar

barındırsa da daha Yakın Çağ'a ait olan televizyon gibi propaganda aracı olarak da kullanılan teknolojik gelişmeler olduğu için de bir zaman karmaşası var eserde. Uzam konusuna gelecek olursak Yeni Dünya'dan önce Avrupa'nın batısıyla Hindistan'ın doğusunda olduğuna inanılan Antik Denizi'ne kıyısı olan bir ülkede geçmektedir.

Çatışmalar

İç Çatışmalar: Başkan'ın kendi iç çatışmaları var. Özellikle ölüm korkusu Başkan'ın iç çatışmalarında yer alıyor ve roman birçok noktada buna göre şekilleniyor.

Halk ve Başkan Arasındaki Çatışma: Başkan bu çatışmalardan kaynaklı halka sürekli zulüm etmektedir.

Dış Ülkelerle Başkan'ın Ülkesi Arasındaki Çatışmalar: Başkan dış ülkelerle sürekli savaş halinde.

Din Gruplarıyla Başkan Arasındaki Çatışmalar: Başkanla Papa arasında annesi Benediccion Alvarado'nun azize ilan edilip edilmemesiyle ilgili bir çatışma var. Bunun yanı sıra Başkan din gruplarını ülkeden sürgün ediyor ve yanında bir şeyler götürmeleri için sürgüne giden grubu çıplak olarak sürgüne gönderiyor.

Nesnelerin Birliği

Deniz: Deniz romanda birçok yerde karşımıza işlevli olarak çıkıyor. Hem ilerleten hem de gösteren bir nesne olan deniz, Başkan'ın halkının çıkarlarını dış ülkelere karşı koruyabildiği tek doğal kaynak. Romanın sonunda deniz dış ülkelere bırakılıyor ve Başkan'ın güçten düştüğü belli oluyor.

Korku: Romanın en temel nesnelere ait olan korku, romanın bütününde olayları ilerleten halkın ve Başkan'ın davranışlarını açıklayan bir nesne durumundadır.

Akbabalar: Gösteren nesne. Başkanlık sarayının çevresinde gezinen akbabalar Başkan'ın öldüğünü gösteriyor.

Misket: Halkı temsil eden bir nesne konumundadır. Roman boyunca misketi elinde bulunduran Başkan romanın sonunda ölmesiyle birlikte misket Başkan'ın elinden kaçıp gidiyor.

Üniformalar: Generallerin giydiği üniformalar güç, faşizm ve korkuyu temsil ediyor.

Anne: Başkan'ın masum tarafını temsil ediyor.

İtki

Başkan'ın en büyük itkisi gücü elinde tutarak iktidarda kalmaya devam etmektir. Bunun yanı sıra düşman oluşturmama itkisinden kaynaklı sürekli halktan insanları öldürtüyor.

Toplumsal Çözümleme

Roman *Hitler, Franco ve Mussolini* gibi bütün diktatörlüklerin faşist yönetimlerinin ve yönetilen toplumların benzer özelliklerini taşıyor. Baskı ve zulümün baş gösterdiği, insanların sürekli korku içinde yaşadıkları, faili meçhullerin ve suikastların kol gezdiği bir toplum yapısı portresi çizmiş *Márquez*.

İzlek

Romanda yazar izlek olarak yalnızlık temasıyla birlikte diktatörlük kavramını irdelemiştir. Gücü ele geçirmek temel itki olmakla beraber *Platon*'un da dediği gibidir. "*Adalet güçlünün işine gelendir.*" Doğru, güçlünün işine geldiğini sandığı şeydir. Bu güçlülük yalnızlığı gerektirir ve bu yalnızlık diktatörlüktür. Bununla birlikte toplumlar kendi diktatörlerini yaratırlar.

*Gabriel Garcia Marquez, *Başkan Babamızın Sonbaharı*, Çev.: Tomris Uyar, Can Yayınları, İstanbul, 2024.

Katılımcı Yorumları

Aydın KARAKÜÇÜK- Roman *Artı Kültür ve Sanat* grubumuzun irdeleme toplantısında genel olarak beğenilmemiş, estetik bir yapının özelliklerini taşımadığına karar verilmişti. *İsmail Balıkcı* arkadaşımız da bu düşünceimizin nedenlerini yazısında belirtmektedir. Dahası kimi arkadaşlarımız da yorumlarında konuyu daha açacaklardır.

Benim değinmek istediğim nokta bu romanın tanıtım yazısında söz edilenler olacak. Tüylerimi diken diken eden bir anlatım var roman üzerine. Şöyle denmiş; "*Gabriel Garcia Marquez, ayakları gerçeklik toprağına basan bu fantastik romanda, evrensel bir diktatör portresi çizerken, ezenle ezilen arasındaki ilişkinin karmaşıklığını da gözler önüne seriyor. Başkan Babamızın Sonbaharı; Yüzyıllık Yalnızlık ve Kolera Günlerinde Aşk'la birlikte Garcia Marquez'in başyapıtlarından biri...*"

Başyapıt deniyor...

Sözü fazla uzatmadan hocamız *Sayıll Cengiz Gündoğdu*'nun "Sanatta Star Sistemi" düşüncesine getirmek istiyorum. Fanzinimizin birçok sayısında dile getirdiğimiz bu düşünceden burada kısaca söz etmek şart oldu. Nedir Sanatta Star Sistemi? Kısaca sanatın metalaştırılmasıdır. Sanatın ve sanatçının ödüllerle, ödül verilen eserlerin reklamlarla, göz boyacı sözlerle tanıtılması, pazarlanmasıdır. Kısaca bir çıkar ilişkisine dayalı düzenidir. Bu ödülleri verenlere göre bir sanat eseri: "Ya birincidir ya da sıfırdır." Oysa her sanat eseri biriciktir. Sanat eserleri yarıştırlamaz. Kısaca "Bir sanat eseri ya estetikdir ya da sıfırdır." Estetik ve gerçekçi eserler üretmek için de sanatçının felsefi bir birikimle harmanlayarak eserini üretmesi gereklidir.

Sonuç olarak; *Gabriel Marquez*'in 1982 Nobel ödüllü "Başkan Babamızın Sonbaharı" romanı sanatta star sisteminin bir ürünüdür.

Hüray KILIÇ- "Başkan Baba"larımız her ülkenin baş belâlarıdır... Yazar da 17 yılda bu romanı yazdığına göre tarihsel olarak neler görüp, geçirmiştir diye düşünüyorum. Romanın anlaşılmasız şekilde yazılmış olmasına da şaşırıyorum. Bir diktatörün yaşattıkları zaten akıl, mantık kabul etmez. Belki *Marquez* de bu kaçıncı dönemlerinin ancak böyle anlatılacağını düşünmüş olmalı... Yazarı savunuyormuş gibi olmayayım da... Bu romanını beğenmedim, okumakta zorlandım. Birkaç kez elimden atıp, mecburiyetten okudum.

Kendi ellerimizle başımıza diktiğimiz başkan babalarımız kendilerini ölümsüz saydıkları ama ölümünde hep yanibaşında olduğunu duyumsadıkları için hep korkuyla yaşarlar, korkuları onları yönetir. Hep de korktukları başlarına gelir, trajik ölümleri olur. Halk da görmek umuduyla bu ölümlerini korkuyla bekler, yeni diktatörler çıkarmak için... Tarih alınmayan derslerle tekrar edip durur işte... O günleri anlatacak yeni düşün insanlarını, yazarlarını çıkarır...

Gülay YEŞİLİPEK - *Marquez*'in postmodern biçimde yazdığı bu romanın, türünün ilk örneklerinden biri olduğu için (öyle olduğunu düşünüyorum) çok abartılı bir ünü var. Aslında *Marquez*'in en bilinen birkaç romanından biri olduğu için okumak istiyordum, fakat okurken çok zorlandım. Gerçekle gerçeküstü öğelerin iç içe geçtiği, bildiğimiz cümle ve tümce yapılarının olmadığı bir anlatım biçimi. Yazar bu anlatmak, göstermek istediklerini açıkça yazamadığı baskıcı bir dönemde mi kaleme almış bu romanı diye düşündüm. Gerçekçi bir yöntemi tercih etseydi daha çok şey anlatabilirdi sanırım ya da ben de daha çok şey kalırdı. Şimdi romana ilişkin bu olumsuzluklardan başka elle tutulur bir şey hatırlamıyorum.

Marquez'e bir kez daha şans vereceğim yazar olarak, umarım ikinci kez hayal kırıklığına uğratmaz beni.

BEN, DANIEL BLAKE
(I, Daniel Blake)
Ken Loach

Suna CAN

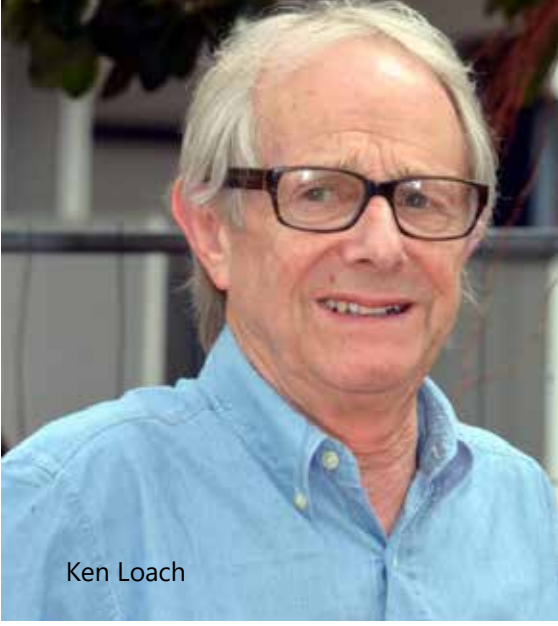
Instagram'da önüme düşen resmin üzerindeki "torunuyla parkta olması gereken 71 yaşındaki yurttaş, inşaatta can verdi" yazıyı istemsizce okudum. Sonra irkildim, bir kendime geldim. Daha dikkatli okudum. Yazı *Selami Şimşek*'in fotoğrafı üzerinden paylaşılarak verilmiş. Bu paylaşımı görünce içim acıdı... Haberin aslını araştırmak için internetten arattım.

"Yozgat'ın Sarıkaya ilçesinde bir inşaat- ta çalışmaya başlayan 71 yaşındaki Selami Şimşek, en üst kattan düşerek olay yerinde yaşamını yitirdi.

Edinilen bilgilere göre, Temrezli Köyü nüfusuna kayıtlı olan Selami Şimşek, Sarıkaya'da yapımı süren 6 katlı bir binada işe başladı. Ancak daha ilk mesaisinde, en üst kattan aşağıya düşerek ağır şekilde yaralandı. Sağlık ekiplerinin tüm müdahalelerine rağmen kurtarılamadı" diyordu haber kanalında.

I, Daniel Blake (Ben, Daniel Blake) filmi- ni izledikten hemen sonra karşıma çıkan bu haber bir tesadüf müdür, hiç bilmiyorum. 2016'da vizyona giren bu filmin yönetmenliğini *Ken Loach* yapmış, senaryosunu da *Paul Laverty* yazmıştır. İngiliz yapımı, işçilerin, alt sosyal tabakadaki insanların yaşamını anlatan dram filmidir. Başta Altın Palmiye ödülü olmak üzere pek çok ödül almış bir filmidir.

1936 doğumlu İngiliz Yönetmen *Ken Loach*, filmlerini genellikle işsizlik, yoksulluk,

Ken Loach

çarpık eğitim ve aile sistemi gibi toplumsal konuların yanı sıra İspanya İç Savaşı, İrlanda sorunu, Nikaragua'daki olaylar üzerine çekmiştir. Ezilenlerin dili olmuştur filmleriyle. Kendi deyimiyle, "Gerçek dünyanın hikayelerini anlatan işçi sınıfının yönetmeni." Filmleriyle kapitalizmin vahşiliğini ortaya çıkarmaktan, göstermekten çekinmeyen *Ken Loach*, özel yaşamında da bu yönde politik duruş sergilemiştir. Örneğin, 2009 yılında Avusturalya'da gerçekleşen film festivalinde yarışan filmi *Looking For Eric*'i (Hayata Çalım At) 2009 festivalin sponsorunun İsrail olduğunu öğrendiğinde, filmi geri çekmiş ve şöyle demiştir: "*Şiddet üreten devletin gölgesinde sanat yapılmaz. Sanat savaşa ve yok etmeye değil, barışa ve insanlığa hizmet eder. İsrail, Ortadoğu'daki politikalarını gözden geçirmeli.*"

Ben, Daniel Blake filmi; altmışlı yaşlarında Daniel Blake (Dave Johns) adlı bir işçinin ağır bir kalp krizi geçirmesiyle birlikte çalışamaz raporunu İngiltere'deki Sosyal Güvenlik Kurumu'na onaylatamama malulen emekliliğe ayrılamama sürecini anlatır.

Film bize, Daniel Blake üzerinden alt sınıftaki farklı yaş gruplarındaki insanların birbirine benzeyen, paralel hayatlarını gösterir. Yirmili yaşlarda göçmen siyahi bir gencin

yaşamıyla eşinden ayrı iki çocuklu Katie'nin (Hayley Squires) Londra'dan kiraların yüksek olması nedeniyle, Daniel Blake'in yaşadığı yere göç etmek zorunda kalan bekar bir annenin yaşam mücadelesini de göze sokmadan anlatır.

"Batı, Batı" diyerek dilimizden düşürmediğimiz, Batılı devletleri "medeniyet"te yere göğe sıdıramadığımız bugünlerde *I, Daniel Blake* filmi bize Batı'nın arka bahçesini gösterir. Film, vahşi kapitalizmin hakim olduğu Batı'da insana verilen değerlerin sermayeye hizmet edildiği sürece insanın değerinin olduğunu iliklerimize kadar hissettirir. İş yapamaz hale gelindiğindeyse bir çöp poşeti gibi insan yaşamının çöpe atıldığını, yurttaşların insanca yaşamı hak etmediğini görürüz.

Daniel Blake, eşini kanser hastalığından kaybetmiş yalnız yaşayan bir adamdır. Kapı komşusu da Afrika kökenli siyahi bir genç işçidir. Daniel Blake, ona Çin'den sürekli mal sipariş verdiği için China (Kema Skazwe) diye seslenmektedir. Çin'de üretilen spor ayakkabılarının aynısı İngiltere'de 150 Pound'a satılmaktadır. China, onu Çin'den getirip 80

Pound'a el altından satmaktadır. Bu bir suçtur. Çeşitli adresler göstererek Çin'den internet üzerinden satın alır. Bu adreslerden biri de Daniel Blake'in ev adresidir. Daniel Blake, siyahi gence kızsı da ona kıyamaz. Onu şikayet etmez, sadece kendi adresini verdiği için başını belaya sokacağından ona söylenir.

Daniel Blake, doktorların verdiği rapora göre çalışamaz haldedir. Ancak Sosyal Güvenlik Kurumu onu malulen emekli etmek için ellerinden gelen gayreti esirgemekten çekinmezler. Blake'in önündeki en büyük engel, bürokrasidir. Doktorların verdiği rapor yeterli görülmez. Sürekli form doldurması gerektiğini, doldurulan formlara göre tekrar denetlenmesinin ve denetlenmenin zaman aldığını görürüz. Birebir elden başvurular kabul edilmemekte. İnternet üzerinden form doldurmak zorundadır.

Yönetmen *Ken Loach*, hızlı teknolojik ilerlemenin yaşlı kuşak üzerindeki olumsuz etkisini bu filmde değinmeden edememiştir. Daniel Blake, Sosyal Güvenlik Kurumu'nda karşılaştığı Katie'ye evinin her türlü tamirat işlerini yapabileceğini söylerken, "bilgisayar hariç" der.

İnternet üzerinden form dolduramadığından çağrı merkezini aramasını belirtir yetkililer. Ancak çağrı merkezi ücretlidir. Ücretli olmasının dışında yetkililere ulaşmak için çok

uzun zaman telefonda beklemek zorunda kalır. Bu zaman dilimi filmde bir saat kırk beş dakikadır. Daniel Blake'in, çağrı merkezini aradığı sahnede kendimi gördüm. Herhangi bir çağrı merkezini arayan, yetkililere bağlayıncaya kadar içinden, dışından "güzel sözler" söyleyen tek kişi ben değilimdir sanırım. Çağrı merkezini araması da olumlu sonuç vermemiştir. İnternet üzerinden form doldurmak zorunda kalan Blake'i görünce bizim yaşlılarımızın akıllı telefonlarla imtihanı gelir aklıma.

"Medeni" ülke de olsa halkının bütün kesimlerini kendi haklarına kavuşabilmesi için olanaklar sunmadığını bunu özellikle yaptığını düşünmeden edemiyor insan. Bürokratik sürecin uzun ve zorlu oluşunu Daniel Blake, özellikle insanların haklarından vazgeçmesi, pes etmesi için yapıldığını, kendisinin asla pes etmeyeceğini filmde belirtir. Daniel Blake'e hak vermemek elde değil.

Toplumsal gerçekçi olan Yönetmen *Loach*, kapitalist toplumlarda devlet kurumlarında çalışan personelin katı tutumunu bu filmde gözler önüne serer. Daniel Blake'e yardım etmek isteyen personel sürekli, üstü tarafından yardım etmemesi yönünde uyarılır. Personel, yanlış olan bürokratik tutumun savunucusu durumuna düşmüş, insana yabancılaşmıştır.

Diğer yandan Daniel Blake kadar, iki ço-

cuklu bekar bir anne olan Katie'nin durumu iler acısıdır. İş bulmak için her yere ilan bırakır. İş bulamaz. Devletin yardımı zamanında gelmez. Çocuklarına yemek yedirmek için kendi öğününden feragat eder. Kadınlar için zorunlu bir ihtiyaç olan kadın pedini dahi marketten çalmak zorunda kalır. Daha da kötüsü, çocuğuna ihtiyaçlarını almak için kendisini pazarlamaktan başka çaresi kalmamıştır.

Ken Loach, filmlerinde yıldız oyuncu kullanmaz. Nitekim Daniel Blake ile Katie'yi oynayan *Dave Johns* ile *Hayley Squires* bu filmle tanınmıştır. Filmini çekmeden önce rolleri canlandıracak oyuncularla mülakat yapar. Oyuncuların filmde anlatılan konuyla ilgili doğal bir bağ kurup kuramayacağına, oyuncuların doğaçlama yeteneklerinin olup olmadığına bakar. Filmlerinde oyuncuların, rollerini yapmak yerine filmde parçası olacağı sosyal sınıfın doğal bir parçası olmasını ister. *1, Daniel Blake* filmindeki oyuncuların başında *Dave Johns* olmak üzere bütün oyuncuların iyi performans sergiledikleri görülmektedir.

Bir durumu anlatan film, başta ağır gitsede zaman geçtikçe film izleyeni kendine çekmekte, seyirciyle bütünleşmektedir. Seyirciler, filmdeki karakterlerle empati kurabilmekte zorluk çekmemektedir. Filmin konusu itibariyle çoğumuza yabancı olmayan durumlardır.

Instagram'da karşıma çıkan *Selami Şim-*

şek'in ölüm haberiyle yazıma başlamam da *Selami Şimşek* adlı yurttaşımızın ülkemizdeki başka bir Daniel Blake versiyonudur bence. Daha haberimiz olmayan nice Daniel Blake'ler vardır eminim.

Daniel Blake'in son başvurusu sırasında okumak istediği mektubu bize tercüman olmaktadır: *"Ben bir müşteri, bir alıcı veya hizmet kullanıcı değilim. Ben bir kaytarıcı, bir beleşçi bir dilenci ya da hırsız değilim. Ben bir Sosyal Güvenlik Numarası ya da ekranda yarıp sönen iz değilim. Faturalarımı, vergilerimi zamanında ve kuruşuna dek ödedim. Bununla da gurur duyuyorum. Kimseye boyun eğmem ama elimden gelirse komşumun gözünün içine bakar ona yardım ederim. Sadece istemiyorum ve kabul etmiyorum. Benim adım Daniel Blake. Ben bir insanım, bir köpek değilim. Bu sıfatla haklarımı talep ediyorum. Bana saygı duyarak yaklaşmanızı talep ediyorum. Ben, Daniel Blake, bir vatandaşım. Ne bir eksik ne bir fazla."*

https://www.instagram.com/p/DLE_TOTt4BP/

<https://www.isghaber.com.tr/gundem/71-ya-sindaki-isci-yuksekte-duserek-hayatini-kaybetti/758115090896>

<https://www.youtube.com/watch?v=gRkjBIZq5g>

<https://www.youtube.com/watch?v=6r8TYI-FlvPQ&t=14s>

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - *Ken Loach*'ın yalın ama bir o kadar güçlü anlatımıyla yine harika filmlerinden biri "I, Daniel Blake". İngiltere gibi kapitalizmin göbeğindeki bir ülkede, kalp krizi geçirmiş bir işçinin, işine dönene kadarki süreçte, sosyal yardım almak için devlet bürokrasisiyle yaşadığı akıl dışı süreci ve sisteme getirdiği eleştiriyi çok gerçekçi bir şekilde, duygu sömürsü yapmadan anlatıyor. Filmin ana karakteri yaşlı ve henüz emekli olmamış bir işçiyle (Daniel Blake) bekar anne olarak devletten sosyal yardım alan (Katie) ve iki çocuğu... Filmin kahramanları aynı sosyal yardım kurumunda işi yokuşa süren bürokratik işlemlerle uğraşırken, diğer yandan da hayatta kalma mücadelesi veriyorlar. İngiltere'de geçen olayları izlerken, bir devlet dairesinden hizmet almak için verilen mücadele ve ipe sapa gelmez kurallar bizlere hiç de yabancı gelmiyor. Orada çalışan memurların insana yabancılaşmış halleri, sıkı sıkıya bağlı oldukları kurallar ve mantık dışı uygulamalarında diretmeleri... Telefonla, çağrı merkezleriyle yapılan sonuçsuz görüşmeler, internete yabancı bir kuşaktan olan ve o güne kadar hiç bilgisayar kullanmamış olan Daniel'in internet ortamında başvuru yaparken, özgeçmiş hazırlama kursuna giderken ya da iş aramak zorunda bırakılırken yaşadığı zorlukları izlemek, insanda isyan ötesi bir kızgınlık delirme hali yaşıyor.

Filmin sonunda yüreği dayanmayan Daniel'in mektubunda söyledikleri tokat gibi çarpıyor insanın suratına: "*Ben bir müşteri ya da hizmet kullanıcısı değilim. Ben bir sosyal güvenlik numarası değilim. Sizden hakkım olanı istiyorum. Ne daha az, ne daha fazla. Ben Daniel Blake, sadece bir yurttaşım...*"

Ken Loach her ne kadar İngiltere ölçeğinde yapsa da filmini bize anlattığı gerçeklik çok evrensel. Kapitalizm insanı alır, kullanır, posasını çıkarır ve sonunda öldürür.

Gülay YEŞİLİPEK - Kapitalist sistemin beşiği sayılan İngiltere'de en alttakileri anlatmış yönetmen *Ken Loach*. Bir yanda kalp krizi geçirdiği için doktorunun çalışmasına izin vermediği orta yaşlardaki Daniel Black. Daniel çalışmadığı için sosyal yardımlardan yararlanmak isteyince sorunlar başlıyor. Öte yanda işsiz, iki küçük çocuğuna sosyal yardımlarla bakabilen genç kadın Katie. Yeni taşındığı şehirde yanlış otobüse bindiği için sosyal yardım kurumundaki randevusuna birkaç dakika geç kalmıştır. İnsani ilişkilere duyarsızlaşmış kurum görevlileriye Katie'yi dinlemezler, yeniden randevu alıp gelmesini isterler. *Ken Loach* sistemin tüm çelişkilerini bu sosyal yardım kurumunun işleyiş kurallarında ve duyarsızlaşmış görevlilerin davranışlarında göstermiştir. Kurumda insani duyarlılığını yitirmemiş bir görevli Daniel'e yardımcı olmak isteyince müdürünce uyarılır. Kurallar öyle katıdır ki yalnızca kurallara harfi harfine uyanlar yararlanabilir yardımlardan. En büyük çelişkiyse doktorun çalışmaz raporuna karşın Daniel'in yardımlardan yararlanabilmesi için iş aramayı sürdürmesini istenmesidir. Devletin iki kurumunun bu tutarsızlığı aslında bu sosyal yardımların da "yapılıyormuş" gibi gösterildiğidir.

Daniel, Katie ve çocuklarıyla çok sıcak ilişkiler kurar, onlara destek olur. Daniel, kapitalist sistemin insanları, özellikle de kendisi gibi sosyal yardımlara ihtiyaç duyanları nasıl ezdiğini görür ama teslim olmaz. Tüm olumsuzluklara öz saygısını koruyarak direnmeye çalışır. Yaşamını yine bir kalp kriziyle yitirdiği yer ise hak mücadelesini yargıya taşımaya karar verdiği yerdir. Kapitalist sistemin teslim alamadığı bir kişidir Daniel Black.

Aydın KARAKÜÇÜK - Film birçok bakımdan *Aziz Nesin*'in "Yaşar Ne Yaşar, Ne Yaşamaz" romanını anımsatıyor. Nüfus kayıtlarında ölü olarak görünen Yaşar'ın başına gelen saçma ve komik olaylar üzerinden Türk bürokrasisini eleştirel bir dille anlatır *Aziz Nesin*. *Ken Loach*'in filminde de benzer bir durum söz konusudur. Devleti, Daniel'in yaşadığını görmek istemediği için onun çalışma ve destek yardımıyla yararlanmasını bürokratik uygulamalarla engeller.

Aziz Nesin'in romanındaki çatışma devlet-birey çatışması iken filmde devlet-sınıf çatışmasını görürüz. Devlet yalnızca basit bir hatanın arkasına sığınmamaktadır. Daniel gibi binlerce yardıma muhtaç, çalışamaz insanı sistemin dışına çıkarma peşindedir. Çünkü onlara verilecek yardım parasının sisteme gelir getirecek bir yönü yoktur. O para harcanmamalıdır. Bunun için tüm başvuru işlemlerini hem yavaşlatmış hem de karmaşıklaştırmıştır. Dahası devlet vatandaşıyla muhatap olmamak için bu işleri özel sektöre devretmiştir. Amaç insanları yıldırma ve vazgeçmelerini sağlamaktır.

Ken Loach sistemin acımasızlığını gözler önüne sermek için Daniel karakterini sert, inatçı ve mücadeleci yapmış. Daniel tüm bu engellemeleri fark edince hırslanır ve büyük bir itkiyle mücadeleye girişir. Karşısına çıkan her türlü teknolojik zorlukları bir yolunu bulup aşar. Daniel üzerinden sistemin tüm aksayan yönlerini, insanların aşağılanmalarını, çaresiz bırakılmalarını tanık oluruz. Ama kapitalizm Daniel gibilerinin hakkından nasıl geleceğini iyi bilmektedir. Nitekim görünürde teknolojik, insan dostu uygulamalar aslında işleri yokuşa sürme, başvuruları ufak tefek bahanelerle reddetme araçlarıdır.

Bu filmi kaçınıcı kez izledim anımsamıyorum. Ama her seferinde Daniel için ilk

kez üzüldüğüm gibi oluyorum. Sisteme lanet okuyorum. Filmdeki ülke, devlet yapısı inanıyorum ki dünyanın her yerinde var. Çünkü kapitalizm her yerde. Devletler insanları sömüren, işi bitince onları mendil gibi bir kenara atan mekanizmalar biçimine dönüşmüştür. Belki kimi ülkeler daha sosyal kimi ülkeler daha az sosyal gibi görünür halledir ama sonuç aynıdır. Devletler, belli sınıfların elindedir ve onların kazançlarını arttırmak için yapılandırılmışlardır.

Hüray KILIÇ - Ben de şöyle değerlendirmek isterim; Film sistemin insan vicdanını nasıl köreltme çabasına girdiğini gösteriyor. İnsanların birbirine yardım etmesine bile izin vermiyor. İnsan kalmakta direnen karakterleri filmde görüyoruz. Ama onlar da sistem karşısında "pes" ediyorlar. Çünkü onların da işe, ekmeğe gereksinimi var. İnsanların bu düzende hayatta kalma çabaları insani duygularını köreltiyor.

Bir oyun olan salgın döneminde yaşlıların daha fazla öldüğünü göz önüne alırsak, devletler bütçelerinde yaşlılara yer vermek istemiyorlar. Ömürler de uzayınca da salgın gibi, bürokratik önlemler gibi, emekli maaşlarının arttırılmaması gibi kendince önlemler alıyorlar. Ama kendileri ömürleri yettiğince koltuklarında oturmayı amaçlıyorlar.

Filmde Daniel Black bir anımsatma yapıyor. "Ben insanım" diyor.

FOSFORLU CEVRIYE

Aydın KARAKÜÇÜK

İBB Şehir Tiyatroları'nda 2022 Kasım ayında başlayan, bugüne değin kapalı gişe oynayan *Fosforlu Cevriye* müzikalini sonunda bilet bulup izleyebildim. Müzikal beklentilerimi karşılayacak denli etkiliydi. Yönetmen *Yelda Baskın* belli ki senaryoyu ince ince çalışmış, tüm detaylar üzerinde titizlikle durmuş. Kalabalık ve usta oyuncularından oluşan kadrosuyla, dekor ve ışık tasarımıyla birleşen senaryo bizlere güzel bir akşam yaşattı. İnanıyorum ki *Suat Derviş* ve *Gülriş Sururi* de her oyun gecesi izledikleri yerde mutlu oluyorlardır.

Sennur Sezer, Suat Derviş için: "Özellikle tanıtılmamaya, gözlerden uzak tutulmaya çalışılan bir kadın aydın" demiştir. Gerçekten de öyledir. Kendisinin bilincinde olan, aklını olduğu kadar duygularını da önemseyen, çizgi dışı olmaktan korkmayan bir kadındır ve bu özellikleriyle birlikte insanlığa ve kadınlığa ilişkin düşlerini, ideallerini de romanlarına yansıtır Suat Derviş. O nedenledir ki yakın tarihimize baktığımızda bir cadı avını andıran, yazması, çizmesi, konuşması sürekli engellenen solcu, demokrat ve sosyalist insanlarımız gibi Suat Derviş de payına düşeni fazlasıyla almıştır.

Türk edebiyatının en cesur, feminist toplumsal gerçekçi yazarlarından olan *Suat Derviş*, 1970'lerin başında bir toplantıda, kendisini: "*Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner'in eşi*" olarak tanıtmalarına karşı hiç duraksamadan ayağa kalkıp: "*Hayır, ben Yazar Suat Derviş!*" diyebilen ve "*muharrir*" kimliğini her şeyin önüne koyan, gerçek bir bireydir.

1937 yılında yaptığı bir söyleşideyse "*Edebiyatta yapmak istediğim şey memleketimin bugünkü toplumsal, fikri ve estetik sorunlarını yansıtılabilmektir. Türk halkının yazarı*

Suat Derviş

olarak... " der. Bu amacında ne kadar başarılı olduğunu anlamak için *Fosforlu Cevriye*'ye bakmamız bile yeterlidir. *Suat Derviş*'in en az 40 romanı olduğu tahmin edilmekte, külliyatı tam bilinmemektedir. Ancak *Fosforlu Cevriye* tüm yapıtlarından ayrı bir yerdedir.

Fosforlu Cevriye, 1940'lı yılların başında kaleme alınmıştır. Roman ilk olarak parça parça dönemin ilerici edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. Kitap olarak baskısı Tür-

Gülriz Sururi

kiye'den önce Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve çeşitli Avrupa ülkelerinde yapılmıştır. O yıllar *Suat Derviş*'in zor yıllarıdır. Gözaltılar, tutuklanmalar yaşadığı hapisane süreci onun sosyal yaşamda yalnızlaştırılmasına yol açmıştır. *Fosforlu Cevriye* ona yoldaş olur. 27 Mayıs sonrasında *Fosforlu Cevriye*'yi yayınevleri basmak istemez. Eser iki kez sinemaya aktarılır. Ama bu filmlerin romanla ilgisi yoktur. Yalnızca esinlenilmiştir. Yine de bir telif ücreti söz konusudur. Ancak komik ücretler teklif edilir. Romanın ilk basımı 1968 yılında gerçekleşir. *Suat Derviş*'in en büyük isteği eserinin müzikal olarak sahnelenmesi ve *Gülriz Sururi*'nin de başrolde oynamasıdır. 1972 yılında, ölümünden çok kısa bir süre önce eserinin tiyatro uyarlamasını bitirip *Gülriz Sururi*'ye adar. *Gülriz Sururi* de bu isteği bir vasiyet olarak görür ve eser 2008 yılında Ankara Devlet Tiyatrolarında müzikal olarak sahnelenir. *Gülriz Sururi* bizzat oyunlaştırır ve yönetir. Kimi kaynaklar şarkı sözlerini *Gülriz Sururi*'nin yazdığını belirtir. İBB'nin oyun broşüründe de *Gülriz Sururi*'nin adı bulunmaktadır.

Geniş pencereden baktığımızda eserin bugün bile ne kadar gerçekçi, dahası güçlü bir ögeyle yazıldığını görüyoruz. Çünkü başkarakterimiz marjinal bir kadın, bir seks işçisidir. Kadının yok sayıldığı, belli kalıplara sıkıştırıldığı bir dünyada kısaca nesneleştirilen bir kadının, *Cevriye*'nin yüreğiyle, vicdaniyla, inanışlarıyla oluşturduğu dünyaya insanca bakarız. Bu o dönemlerde kabul edilebilir değildir. O nedenle romandan esinlenen filmler *Suat Derviş*'in vermek istediği izlekten uzak, saçma sapan senaryolardır.

Kırılıp kırılıp yıldız yapılan Fosforlu,

Oyunun konusu 1930'lu yılların İstanbul'unda geçer. Özellikle Galata ve Tophane gibi semtlerin sokaklarında, köprü altlarında dönemin zor sosyal ve ekonomik koşulları içinde *Cevriye* yaşam mücadelesi verir. Seks işçisi olarak yaşamak zorundadır. Bir gün ateşlenir ve yürüyecek hali kalmaz. Kendini toparlamak için kıyıya bağlı bir tekneye girer ve uzanır. Onu bir adam bulur. Adam,

hakkında idam cezası verilmiş bir aydındır ve aranmaktadır. Siyasal faaliyetlerini gizlice sürdürmektedir. Adam bütün riskleri göze alarak Cevriye'yi gizlendiği eve götürür ve iyileşmesi için çabalar. Kendisine yardımcı olan kişinin ona faydalanılacak bir mal gözüyle bakmaması Cevriye'yi etkiler. İlk defa biri kendisine insanca davranmaktadır. Oysa o güne değin tanıdığı bütün erkekler ondan faydalanmıştır. Bu adam ise elini dahi sürmemiş, ona hep "siz" diye hitap etmiştir. Dahası *Fosforlu* takma adını öğrendikten sonra bile ona *Cevriye* demeyi sürdürmüştür. Dünyada böyle insanların olması Cevriye'yi şaşkına çevirir. Kendisine bir insan, bir kadın muamelesi yapan kişiye önce derin saygı duyar ardından da aşık olur.

Öykü, Cevriye'nin yaşadığı değişim, ispiyoncu olmaktansa hapse düşmeyi göze alması, sürgünden kaçıışı, aşık olduğu insana ulaşma girişimleriyle sürer. Sevdiği adamın kimliğinin açığa çıkmaması uğruna çabalar-ken trajik bir sona sürüklenmeye başlar.

Öykü yalnızca Cevriye'nin öyküsü değildir. *Suat Derviş*, mahallelerin arka sokaklarında, hapishanelerinde, batakhanelerinde hayata tutunmaya çalışan Kös Ayten, Çatlak Marika, Topaç Melahat gibi kadınların, annelerin, çocukların, kabadayı ve afilli delikanlıların otoriteyle olan ilişkisini de çarpıcı biçimde işler. "Namus", "onur", "ahlak", "kadınlık" ve "suç" kavramlarının toplumdaki ve ötekileştirilmiş bireylerdeki yerini sorgular.

Cevriye, kara sevdanın kollarındayken bile, rahatın, lüksün düşkününü olmayıp sevginin, masumiyetin ve merhametin peşinden koşar. Güç, onun için özgürlüğünü sürdürebilmesi ve iradesini kullanabilmesidir. Yani erkekleri ve erkeklerle kurulan ilişkileri birer kudret kaynağı ve sokaklarda var olma savaşının bir parçası olarak görmez. Alışlagelmiş seks işçisi, düşmüş kader kurbanı betimlemelerinin dışındadır adeta. Sokaklarda tutunacak bir dal (yani bir erkek) aramaz, kendi kendini geçindirmenin peşine düşer.

Bir bakıma *Suat Derviş*, kendi hümanizm anlayışını ve insanlığa ilişkin düşlerini *Fosforlu Cevriye'de* ete kemiğe büründürmüştür. *Fosforlu Cevriye*, hem çok sıcak ve hoş bir karakterdir, hem de inandırıcıdır. Ne var ki, bu toplumda, Cevriye gibilerin varlığı gelecek için bir umut gibi görünse de bugün için yazgıları mutlu sonla bitemez. Onlar düzenin çarkları içinde öğütülüp sıradanlaşmaktan kurtulamazlar. *Suat Derviş'in* buna razı olmamışçasına Cevriye'ye ölümü seçtirir.

Bir akademik araştırmayla yapılan kazı,

Fosforlu Cevriye roman ve müzikali üzerine sayısız akademik araştırma ve makaleler bulunmaktadır. Yapıt gerek sosyolojik, gerek psikolojik gerekse de bireyin sosyal hakları açısından irdelenmektedir. Bu açıdan *Suat Derviş* oldukça önemli ve çok katmanlı yapıtı bırakmıştır diyebiliriz.

Bu araştırmalardan biri de yazıldığı dönemde oldukça popüler olan "*Karakolda Ayna Var*" şarkısıyla bu yapıtın bağlantısı üzerinedir. Bazı yapıtların sanat türleri arasındaki çevrilme yoluyla üretildiği bilinen bir konudur. Bir romandan bir filmin üretilmesi gibi... *Fosforlu Cevriye*, bugüne kadar çeşitli çalışmaların konusu olmuşsa da roman-şarkı ilişkisi türler arası perspektifinden hiç ele alınmamıştır. Bu konuda Dr. Öğr. Üyesi *İmge Yıldırım'ın* "Türlerarası Çeviri Örneği Olarak Şarkıdan Romana Fosforlu Cevriye" adlı akademik makalesinin kimi bölümlerinin ilginç olması biraz da 1940'lı yıllara bakma açısından yazmak istedim.

"Fosforlu Cevriye adıyla da bilinen 'Karakolda Ayna Var' şarkısı 1940'ların meşhur şarkılarından. Zeki Duygulu bu şarkıyla, Türkiye'ye edebiyattan, sinema ve televizyona genişleyen yelpazede hayat bulan Fosforlu Cevriye karakterini hediye etmiştir. Suat Derviş'in Fosforlu Cevriye romanı, bu şarkının sözleri üzerine kurgulanmıştır. Şarkının ilk dörtlüğündeki her dize sırasıyla romanın dört bölümünün başlığına karşılık gelir. Bu çalışmada, Suat Derviş'in Fosforlu Cevriye romanı, 'türler arası çeviri' örneği olarak ele alınmaktadır. Suat Derviş, şarkıdaki hikâyeden yola çıkarak yazdığı romanında, anlatının eksenini değiştirmiş, tarihsel ve toplumsal bir anlatı içinde ele aldığı Fosforlu Cevriye'yi kendi öyküsünün ana kahramanı yaparak ona kendi sesini vermiştir.

Şarkının mı yoksa Suat Derviş'in Fosforlu Cevriye romanının mı kültür sahnesine önce çıktığı ve kimin kimden ilham aldığı sorusu uzun süre boyunca kesin bir yanıtı kavuşmamıştır. Suat Derviş külliyatı üzerine çalışan Araştırmacı ve Editör Serdar Soydan (2022) bu sorunun peşine düşer.

Şarkının romandan ilhamla üretildiğini düşünürken arşiv çalışması bunun tersinin doğru olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Şarkının tam olarak hangi tarihte bestelendiği ya da kayıt altına alındığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Soydan'ın (2022) ulaştığı, Son Posta gazetesinde yayımlanan 1945 tarihli ve Nusret Safa Coşkun imzalı yergi niteliğindeki köşe yazısından bu tarihte meşhur olduğu anlaşılmaktadır. 'Fosforlu Bayan Cevriye ve Musikimiz' başlıklı yazıda şarkıdan şöyle bahsedilir:

Bu Fosforlu Cevriye, umumi ev kadınlarına belalıları tarafından takılan isimlere çok benzeyen bu ismin sahibi hakikatte mevcut değildir. Bu, şimdi İstanbul'u yerinden oynatan bir şarkının adıdır. Güftesinde ve bestesinde, sanatın ve zevkin asaletinden hiç nasip alamayan, bayağı, müstekreh, tüyler ürpertici bir yaygaranın adıdır Fosforlu Cevriye. Ne güftesinde ne bestesinde mana, teknik, zevk bulunmayan bu şarkı şimdi dillere destandır (Akt, Soydan, 2022).

Bedri Rahmi Eyüboğlu da 12 Haziran 1946'da Vatan gazetesinde yayımlanan 'Fosforlu Cevriye yahut sanatlar el ele verince' başlıklı yazısında, şarkıdan yazının yayımlandığı tarihten 1 yıl önce, İstanbul'dan İzmir'e, İzmir'den Bursa'ya seyahati boyunca her uğrakta; vapurda, radyoda, sokakta, kentte ve köyde çalınan, ıslıklarla eşlik edilen ve kimi zaman sözleri değiştirilerek söylenen hayret edilecek kadar meşhur olmuş bir türkü olarak bahseder (Akt, Bayer, 2020, s. 64). Bu iki yazıdan, Zeki Duygulu'nun şarkısının 1945'te büyük bir üne kavuşmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Orhan Veli'nin (2024, s. 11) ilk olarak 2 Nisan 1947'de Tanin gazetesinden yayımlanan 'Hoşgör Köftecisi' adlı öyküsünde de anlatıcı, şarkıdan şu sözlerle bahseder: 'Aileden olmaya başladığımı ancak Mualla Abla'yla 'Fosforlu' şarkısını söyledikten, dükkân sahibi Ethem Ağabey'le dertleştikten sonra anladım.'

Oysaki Suat Derviş'in romanı, birçok kaynakta 1945-46'da basıldığı söylenmesine rağmen, yine Soydan'ın (2022) arşiv çalışmasıyla ortaya çıkardığı üzere, 1 Mayıs- 10 Ağustos 1948'de Gece Postası gazetesinde tefrika edilmiştir. Dolayısıyla, Soydan'ın (2022) ifadesiyle 'Fosforlu Cevriye'yi yaratan, Suat Derviş başta olmak üzere pek çok sanatçıya ilham veren Besteci ve Söz Yazarı Zeki Duygulu'dur."

Karakolda ayna var/Kız kolunda damga var/Gözlerinden bellidir (Cevriye'm)/Sende kara sevda var

Denizlerin kumuyum/Balıkların puluyum/Kıyma bana Cevriye'm/Ben de Allah kuluyum Köprü altı iskele/Gidiyorum askere/Üç gün değil üç ay değil (Cevriye'm)/Nasıl geçer üç sene

Kaynakça

- 1-Feminist Tahayyül Dergisi-Ağustos 2023 sayısı
- 2- Kadın Araştırmaları Dergisi 2013/1, Sayı: 12, Sf. 235-239
- 3- Yıldızları Seyreden Kadın-Suat Derviş Edebiyatı-Günseli Sönmez İşçi-İthaki Yayınları (2015)
- 4- Söylem Filoloji Dergisi-Mart 2025 (Dr. Öğr.Üyesi İmge Yıldırım)
- 5- İBB Şehir Tiyatroları Fosforlu Cevriye Oyun Broşürü
- 6- http://www.kizilbayrak.de/2016/kb.16.35//sayfa_22.html (Yazar E.Duman-Erişim 2025 Haziran)

SUAT DERVİŞ* **“Başı Eğilmez Kadın”**

Gülay YEŞİLİPEK

Suat Derviş, Cumhuriyet’in ilk yıllarının Babıali’nin en önemli kadın gazetecilerinden biridir. *Liz Behmoaras*’ın yazdığı “*SUAT DER-VİŞ-Efsane Bir Kadın ve Dönemi*” biyografisi, *Suat Derviş*’in hayatının her döneminin mücadelelerle dolu olduğunu gösteriyor. Kimi kez aşık olduğu erkeklere, kimi kez meslektaşlarına, kimi kez de savunduğu düşüncelerinden dolayı karşı ideolojiye, ya da yönetici güçlere karşı mücadele verirken hep başını dik tutmuştur.

Ailesi

Babası doktor *İsmail Derviş*’in, Fransa’da tıp okurken Jön Türk hareketine katıldığı söylenir. Annesi *Hesna Hanım* ise, *Mabeyinci Kamil Bey*’in en küçük kızıdır (Kamil Bey ise *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin yazarlarından Nurullah İsmail Efendi’nin oğludur). *Hesna Hanım*’ın ağabeyi *Şekip Bey* ise Galatasaray Lisesi’nde edebiyat hocasıdır. Dr. *İsmail Derviş* ve *Hesna Hanım*’ın ilk çocukları *Hamiyet*’ten sonra, *Suat Derviş* 1901’de doğar. İmam, kız çocuğuna erkek adı olmaz deyince, resmi kayıtlara *Hatice Saadet* olarak yazılır ama ailesi ona *Suat* demeye devam eder. Kızlarını Fransız Notre Dame de Sion’a göndermek isteyen *İsmail Derviş*’e kayınpederi *Kamil Paşa* karşı çıkar: “... diploma nelerine lazım... onları çalıştırmayı mı düşünüyorsunuz?.... mühim olan kültürlü olmaları” der.

Böylece iki kız kardeş için eve özel hocalar gelir, matematik, güzel yazı, edebiyat, tarih, coğrafya dersleri alırlar. Birinci Paylaşım Savaşı’nın son yıllarında *Suat Derviş* artık hoş bir genç kızdır. *Derviş Ailesi* Osmanlı’da batılılaşma sürecinde başı çeken ailelerden biri olarak kızlarını oldukça özgür bırakmışlardır. *Suat Derviş*, haftada iki gün babasının çalıştığı Kadırga Hastanesi’ne giderek, yaralı askerlerin mektuplarını yazar. Bu dönemde aile dostları *Hikmet Bey* ve *Celile Hanım*’ın oğulları *Nazım* ile *Suat* iki iyi arkadaş olurlar. İzmir’in işgalini (15 Mayıs 1919) protesto etmek üzerine Sultanahmet Mitingi’ne (23 Mayıs 1919) *Suat* ve *Nazım* beraber giderler. *Halide Edip*’in konuşmasından çok etkilenirler.

Suat Derviş, artık *Halid Ziya Uşaklıgil*, *Mehmet Rauf*, *Stendhal*, *Balzac*, *Flaubert*, *Emile Zola* gibi yazarları okuyor, etkileniyor, kendi de yazılar yazıyordu. Kendi yazdıklarını kendisine saklayan *Suat Derviş*, bir gün evde yokken *Nazım Hikmet* gelir ve masanın üstünde *Suat*’ın şiirlerini görür, annesinden izin isteyerek bir şiiri gazeteci arkadaşına göstermek üzere alır. *Nazım*, şiiri *Alemdar* gazetesinin edebiyat sayfasından sorumlu olan arkadaşı *Yusuf Ziya*’ya (Ortaç) gösterir. *Suat Derviş*’in *Hezeyan* adlı şiiri *Alemdar* gazetesinde Ekim 1920’de yayınlanır. *Suat Derviş*, artık yazdığı hikaye ve makalelerini, *İleri*, *Alemdar*, *İkdam* gazetelerine kendi götürmeye başlar. *Nazım Hikmet* ise 1921’de Kurtuluş Savaşı’na katılmak için Anadolu’ya geçer. *Suat Derviş*, yıllardır yazıp sakladığı roman ve hikayelerini de bastırma çabasına girer. Önce *Kara Kitap* romanı Karabet Matbaası’nda 1921’de basılır. *Suat Derviş* Fransız Yazar *Henri Barbusse*’den çok etkilenir. *Henri Barbusse*’e kendisini ve romanlarını tanıtan bir mektup yazar. Mektubuna yanıt almak *Suat Derviş*’i çok sevindirir, yazara yeniden mektuplar yazar, hepsine de yanıt alır. *Henri Barbusse* daha sonraki yıllarda Sovyetler Birliği’ni ziyaret eder, *Stalin*’in yaşam öyküsünü yazar. *Suat Derviş* tüm bunları izler ve etkilenir.

Suat Derviş

Art Arda İki Evlilik

Suat Derviş, 1921'de aile dostlarının oğlu *Seyfi Cenap*'la evlenir. Uzun boylu, yakışıklı *Seyfi Cenap*'ın en büyük tutkusu ise güreş ve avlanmaktır. *Suat* gazeteciliği sürdürür. 9 Eylül 1922'de İzmir kurtulduktan sonra Mudanya Mütarekesi gereği Doğu Trakya'yı Ankara Hükümeti adına teslim için *Refet Paşa* İstanbul'a gelir. *Suat Derviş*, *Refet Paşa*'yla görüşmeyi başarır. O günlerde *Suat Derviş*'in ikinci romanı "*Hiçbiri*", *Yeni Şark* gazetesinde tefrika olarak yayınlanır. *Seyfi Cenap*'la evliliğini yürütemezler, ayrılırlar.

1922 yılının ilk aylarında yeni kitabı "*Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes*" basılır. *Suat Derviş*, yeni tanıştığı *Selami İzzet Sedes*'ten çok hoşlanır. *Selami İzzet Sedes*, *Servet-i Fünun* ve *Yeni Mecmua*'da yazan ve "*Aşkım Günahım-*

dır" romanı yayınlanmış bir gazetecidir. Çevresindekiler yeni bir evliliğe kalkışmasının sakıncalarından söz etseler de *Suat Derviş* bunlara pek aldırmaz, hemen evlenirler. Eşler arasında mesleki rekabetin varlığı, evliliğe fazla şans vermez, ayrılırlar. İki kısa ve başarısız evlilik acısını yazılarıyla kitaplarıyla atlattırmaya çalışır. "*Hiçbiri*" adlı romanı 1923'te kitap olarak yayınlanır. Aynı yıl içinde "*Buhran Gecesi*" romanı *Süs* dergisinde tefrika edilir ve 1924'te de basılır.

1924'te *Nazım Hikmet*, TKP üyesi olarak Türkiye'ye döner, şiirleri *Aydınlık* gazetesinde yayınlanır. *Suat* ve *Nazım* artık iki dost ve meslektaşlırlar. *Suat Derviş*'in yeni romanı "*Fatma'nın Günahı*" 1924'te yayınlanır. Roman kahramanı Fatma, annesi ve babası öldükten sonra dedesiyle yaşar, evde bir de evlatlık olan Zeynep vardır. Fatma evlenir fakat daha sonra kocasından ayrılır, evlatlık Zeynep ise yaşadığı aşk acısı yüzünden intihar eder. *Suat Derviş*'in, gerçek yaşamındaki acıların izleri romanlarında görülür. Birlikte büyüdükleri evin evlatlığı *Nesrin*, bir aşk acısı yüzünden Doktor *İsmail Derviş*'in ilaç dolabından aldığı ilacı içerek intihar etmiştir. Romandaki Fatma, çekilen acıların çaresi olarak ölümü övmüştü, Fatma'nın günahı budur.

Temmuz 1925'te *İkdam* gazetesi okuyucularına gazetede artık kadınlara yönelik bir sayfanın olacağını haber verir. Bu sayfada yayınlanan yazıların hiçbirinde *Suat Derviş*'in adı geçmez ama yerleşik kanı bu sayfanın *Suat Derviş* yönetiminde hazırlandığıdır. *Suat Derviş*, o yıllarda Türk toplumu için yeni bir akım olan feminizme ise uzaktır. *Nezihe Muhiyyin*'in, *Türk Kadını Yolu* adlı dergisine *Suat Derviş* hiç yazı vermemiştir.

Berlin

Nişanlısından ayrılan ablası *Hamiyet* içine kapanır. Ailesi onu müzik eğitimine göndermeyi ve *Suat*'ın da onunla gitmesini ister. İki kız kardeş, Berlin'e giderler. Berlin Konservatuarı'nda şan ve piyano dersleri almaya başlarlar (1927). *Suat Derviş* bu dü-

zenli müzik eğitiminden sıkılır, edebiyat fakültesine yazılır. Daha önce İstanbul'da yazıp tamamladığı "Sultanın Kadınları" adlı romanını Almanca'ya çevirir, *Tempo* Dergisi'nde tefrika halinde yayınlanır. İstanbul'da da eski harflerle yayınlanan son eseri "Gönül Gibi" 1928'de basılır. *Suat Derviş*, yine çektiği aşk acısını, yine kendi dünyasını romanına yansıtmıştır. *Suat Derviş*'in romanlarındaki kadın kahramanlar çelişkiler içinde kıvranır görünmelerine karşın hep özgürdüler, cesurdurlar ve başlarına buyruk davranırlar. Aslında *Suat Derviş* romanlarında kendini anlatmaktadır. Romanlarının olmazsa olmazları arasında konaklar, yalılar, Çerkez dadılar, mürebbiyeler, paşa babalar veya dedeler, saraylı teyze ya da büyükanneler. Kadın kahramanları Celile, Fatma, Pakize, Süheyla, sadece ruhsal yapılarıyla değil aynı zamanda fiziksel görünümüyle de benzerdirler, uzun boylu, ince esmer, dişleri çok güzel, ablası Hamiyet gibi uzun ince ve esmerdirler.

Almanya'nın üç büyük basın kuruluşundan biri olan *Ulstein*'nin gazete ve dergilerinde *Suat Derviş*'in makaleleri ve hikayeleri yayınlanır. Almanya'da yaşamın tadını çıkarır, tek başına gidip bir kafe de oturmak, birasını içmek, yeni edindiği arkadaşlarıyla gece boyu gezip, sabaha karşı pansiyon odasına dönmek ve öğleye teslim edeceği yazıyı yazmak.

Türk Kadınlar Birliği, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması üzerine İstanbul'da bir miting düzenler. *Suat Derviş* de mitinge katılır, *Nezihe Muhittin*'le tanışır. Muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası'na üye olur. *Resimli Ay* dergisinde "Hırsız" ve "Emine" adlı iki öyküsü yayınlanır. Öykülerde yoksul ve ezilenler vardır. *Suat Derviş*, babasını 1932'de kaybeder, İstanbul'a döner ve ailenin sorumluluğunu üstlenir.

Resimli Ay

Zekeriya Sertel'in yönettiği *Son Posta* gazetesinde çalışmaya başlar. Tefrika romanları, hikayeleri, röportajları yayınlanır, Almanca, Fransızca, İngilizce'den çeviriler

yapar, çalışkanlığı ve üretkenliğiyle kendini Babıali'ye yeniden kabul ettirir. *Suat Derviş* ayrıca, *Sabiha* ve *Zekeriya Sertellerin* çıkaracağı *Resimli Ay* dergisinde de yazı yazmaya başlar. Aynı dönemde *Nazım Hikmet*, *Vala Nurettin*, *Sabahattin Ali*, *Peyami Safa*, *Sadri Ertem* ve *Nizamettin Nazif*'in de *Resimli Ay*'da yazıları yayınlanmaktadır. Tepedelenli *Ali Paşa*'nın torunu olan *Nizamettin Nazif*'in yazdığı tarihi romanlar gazete ve dergilerde tefrika edilir. Aynı dergide çalışan *Suat Derviş* ve *Nizamettin Nazif*, birbirlerine ilgi duyarlar, 1933'te evlenirler. 1936'da kocasıyla birlikte Montrö'ye gider, çalıştığı *Son Posta* gazetesi için Boğazlar Konferansı'nı izler. *Suat Derviş*, gazetecilikte altın yıllarını yaşamaktadır. Başarılı olduğu kadar giyimi ve güzelliğiyle de dikkat çekicidir:

"Aralarından ağızlıkları sigaranın eksik olmadığı, günün modasını biraz abartıyla izleyerek kopkoyu kırmızıya kelebek şeklinde boyadığı şuh dudakları, uzun kirpikli deniz rengi gözleri, uzun kırmızı tırnakları, bembeyaz bakımlı elleriyle Babıali'nin adeta bir efanesidir *Suat Derviş*. Çok da şık giyinir; başının üstünde iyice eğik taşıdığı küçük bereleri, panama ya da fötr şapkaları, grogren tayyörleri, krep jorjet elbiseleri, hele kışın boynuna zarifçe doladığı kürk eşarpları, kadın, erkek bütün meslektaşlarının dikkatini çeker."

Suat Derviş, 1936'nın son aylarında *Tan* gazetesinde yazmaya başlar, oda komşusu Halikarnas Balıkcısı *Cevat Şakir*'dir. Gazetede kadın sorunları üzerine makaleleri ve röportajları yayınlanır. Gazetecilik koşuşturmasının yanı sıra ev işleri epey zamanını almaktadır. Sabah sobayı yakmak, bulaşıkları yıkamak, pazara gidip alışveriş yapmak, yemek pişirmek. Evlerine gelen gidenleri ağırlamak. Ev işlerinden sonra ancak daktilonun başına oturabiliyor, yazmak istediklerini yazabiliyordu. Dadılarla büyüyen *Suat Derviş* için ev işleri yıpratıcı olsa da bunlara dayanabiliyordu, ama kocasının, çevresindeki kadınlara ilgi göstermesi, el şakalarıyla sıkıştırmasına dayanması zordu. *Nizamettin Nazif*, onun yazılarıyla da alay eder, küçümsedi.

Çalıştığı *Tan* gazetesi, 1937'de gazetecilerini çeşitli ülkelere röportajlar yapmaları için gönderir. *Sabiha Sertel*, Fransa ve Amerika'ya, *Suat Derviş* ise SSCB'ye gönderilir. Büyük bir merak ve heyecanla bu ülkeye gider. Gündüzleri röportaj yapar, geceleri de tiyatrolara, konserlere, operalara gider. Yazdığı röportajlar büyük ilgi çeker, ama kıpkızıl bir komünist damgasını yer. Gazete ortaklarından *Halil Lütfi* onu artık gazetede istemez, ayrılmak zorunda kalır. Dönemin İçişleri Bakanı *Şükrü Kaya*, *Suat Derviş*'i çağırır. Daha önce *Şükrü Kaya* ile tanışmıştır, birkaç kez de onun yabancı gazetecilerle görüşmesinde tercümanlık yapmıştır. Pera Palas'ta görüştüğü *Şükrü Kaya*, öfkelidir, böyle yazılar yazarsa başına büyük dertler gelebileceğini söyler. Bir süre sonra, *Atatürk* onu Pera Palas'a çağırır. *Suat Derviş*, *Atatürk*'le karşılaşacağı için çok heyecanlıdır. Ancak bu görüşme gerçekleşemez, çünkü *Atatürk* ağır hastadır.

Daha önce *Resimli Ay* dergisinde yayınlanan "*Emine*" isimli hikayesini daha detaylı işleyerek yine "*Emine*" adıyla roman olarak bastırır. Romanda, *Emine*'nin zenginlerin hizmetinde çalışırken yaşadığı acılar anlatılır, *Emine* gibilerin ezilmesine yol açan sistem eleştirilir. *Suat Derviş* bu romanını Fransızca'ya çevirip *Henri Barbusse*'nin önerdiği bir yayınevine gönderir. Yayınevi karar verebilmek için bir süre ister, *Suat Derviş* bu cevabı bir ret olarak görüp kitabını geri çeker.

Bir fabrikada geçen ve işçilerin sorunlarını işlediği "*Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır*" adlı yapıtı 1937'de *Tan* gazetesinde tefrika edilir. Roman kahramanları, bir tütün fabrikasında işçi olarak çalışan ve kazada bir ayağını kaybeden *Arif*, tamirci çırağı sosyalist *Namık*, savaşa katılmış ama döndüğünde iş bulamayıp kendini içkiye veren *Osman*, sınıf atlamak için zengin erkeklerle gezen kızı *Nazlı*, acımasız ve züppe bir genel müdür. Bu dönemde *Suat Derviş*, kendini ve geçmiş yıllarda yazdıklarını acımasızca eleştirmeye başlar. Kendisiyle yapılan bir söyleşide kendini şöyle eleştirir:

"...ben bebeklerimi tavan arasına attıktan sonra, kendim kitaplarımda bebekler yaratım, hayatla, hakikatle ve muhitle alakası olmayan bebekler ve onlara kah *Zehra*, kah *Fatma*, kah *Zeliha* isimlerini koydum. Onları ben yaratmıştım, hayat değil.Ben rüya gördüm, hayatı tanı mıyordum....Artık rüya görmüyorum....Beni bebekler değil, insanlar alakadar ediyor. Beni hayal değil, hayat alakadar ediyor. Çünkü hayat ve hakikat en güzel rüyadan, en parlak hayalden, çok daha zengin, çok daha cazip."

Suat Derviş'in gazeteci kimliğiyle, romancı kimliği doğal olarak aynı ideoloji zemininde buluşmuştur. Arkadaşı *Neriman Hikmet*'le *Yeni Edebiyat* dergisini çıkarırlar. Dergi ancak 4 sayı çıkar. *Suat Derviş*, zoraki yürüttüğü evliliğine 1939'da son verir.

O yıllarda iyice sertleşen Matbuat Kanunu'nun çeşitli maddelerine göre *Tan* gazetesi sık sık kapatılır. *Suat Derviş* bu dönemde *Haber* gazetesine geçer, yeni romanı "*İstanbul'un Bir Gecesi*" tefrika olarak yayınlanır. Romanda İstanbul'da yaşayan yoksul halkın bir gece içerisinde yaşadığı felaketler, uğradığı haksızlıklar anlatılır. Ölüm döşegindeki çocuğuna gerekli kanı alabilmek için bedenini satan bir anne. 1939'da yeni bir romanı "*Hiç*" basılır. Roman kahramanı *Seza*'nın sevdiği erkekler ona karşı hoyrat, samimiyetsiz, sevgisizdirler. *Seza*'nın oğlu *Mehmet*'in acı ölümü ve *Seza*'nın yıkılışı. Bu kadar acıya karşın yazar romanın sonunda kahramanı için bir umut ışığı gösterir.

Suat Derviş, *Haber* gazetesinde kadınların sorunlarını ele alır ve çözüm arar: Köylü kadınlara biçki-dikiş dersleri, zehirli gazlardan korunma kursu, çok çocuklu ailelere yardım, vb bunun yanı sıra siyasi yazılardan da vazgeçmez: "*Türk gençliğine nasyonel sosyalist propaganda mı?*", "*Türkiye emperyalist değildir*", "*Dünya karışıklığı karşısında biz*", gibi. Ağustos 1939'da, Moskova'da açılan ziraat sergisine giden ziraat vekilinin yanında götürdüğü ekipte *Suat Derviş* de vardır. Sergiyi gezer, ama dönüşünde gezi notlarını yazamaz.

İkinci Paylaşım Savaşı başlar, gazetenin sayfa sayısı azaltılır ve savaş haberleriyle dolar.

Haber gazetesinin sahibi olan *Rasim ve Hakkı Tarık Us* kardeşlerin, iki gazetesi daha vardır: *Vakit* sabahları, *Haber* saat 13'ten sonra çıkıyor. *Suat Derviş*, sabahları yabancı radyoları dinleyerek, önemli olanları Türkçe'ye çevirir, *Haber* gazetesinin baskısına yetiştirir. Türk basınında da savaşan blokların tarafları oluşmuştur. Bir tarafta *Cumhuriyet*: Almanca olarak, diğer tarafta *Tan* ve *Serteller*: Rusçu olarak, *Hüseyin Cahit Yalçın*'ın gazetesi *Tanin* ise müttefik yandaşı olarak. Genç bir öğretmen adayırken Gazi Eğitim'den atılan (bir şiir yüzünden tutuklanıp dört yıl hapis yatan, dört yıl da herhangi bir işte çalışması yasak olan) *Hasan İzzettin Dinamo*'ya, *Suat Derviş* çalıştığı *Haber* gazetesinde bir düzeltmenlik işi ayarlar. Almanya'nın savaşta kazandığı başarılar karşısında Babialı'de Alman hayranlığı artar. Gazete patronlarının da hayranlığı artınca, *Hasan İzzettin Dinamo Haber* gazetesindeki işini kaybeder, *Suat Derviş* de gazeteden ayrılır.

Daha önce *Neriman Hikmet*'le çıkardıkları *Yeni Edebiyat* dergisinin yeniden basılmasına karar verilir TKP'nin gayriresmi yayın organı olarak. TKP, o günlerde antifaşist sanatçı ve aydınların toplanabileceği bir yayın platformu oluşturmaya karar verir. TKP'nin teşkilat sekreteri, *Reşat Fuat Baraner*'dir. *Yeni Edebiyat* dergisinin yasal imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü *Neriman Hikmet* olmasına karşın derginin idaresi parti direktifleri doğrultusunda *Reşat Fuat Baraner*'in elinde olacaktır. *Suat Derviş*, bu toplantılarda *Reşat Fuat Baraner*'le tanışır. *Reşat Fuat Baraner*, *Atatürk*'ün teyzesinin torunudur. 1900 yılında Selanik'te doğar. İstanbul Üniversitesi Fen Bölümü'nden mezun olur ve *Atatürk*'ün isteği üzerine Berlin'e kimya eğitimine gider. Berlin'de komünizme ilgi duyar, Moskova'ya gider. Parti görevlisi olarak Türkiye'ye döner. Komünizm lehine faaliyette bulunduğu gerekçesiyle tutuklanır. *Atatürk*'ün akrabası olduğu pek bilinmeyen *Reşat Fuat Bar-*

ner, epey tartaklanır. Mahkeme tarafından 4 yıl hapse mahkum olur, 2 yıl sonra 1933'te *Cumhuriyet*'in 10. yıl nedeniyle ilan edilen afıyla çıkar. Moskova'ya gider. İkinci Paylaşım Savaşı'nın ilk yılında Komintern kararıyla TKP'nin teşkilat sekreterliğine getirilir.

Suat Derviş, ilk önceleri *Reşat Fuat Baraner*'in ilgisine karşılık vermez. *Reşat Fuat Baraner*, *Nizamettin Nazif*'in tam zıddıdır. 1940 yılında evlenirler. *Yeni Edebiyat* dergisinin yayın komitesinde yer alan *Suat Derviş*, hem kendi yazılarını yazacak hem de *Reşat Fuat Baraner*'in onayladığı bazı yazılar da *Suat Derviş* imzasıyla yayınlanacaktır. *Suat Derviş*, eşi *Reşat Fuat*'la beraber mücadele edeceği için mutludur. *Yeni Edebiyat* dergisi, Ekim 1940'da yayınlanmaya başlar. İkinci Paylaşım Savaşı tüm hızıyla sürerken, Türkiye'de basın üzerindeki baskı her geçen gün daha da artar. Neredeyse *Sertellerin Tan* gazetesi ve *Hüseyin Cahit*'in *Tanin* gazetesi dışındaki bütün Babialı gazeteleri Alman hayranlığına kapılmışlardır. Bu ortamda *Yeni Edebiyat*'ın ömrü de çok uzun olmaz, Kasım 1941'de kapatılır. Bu kısa süren *Yeni Edebiyat* dergisi, üniversite ve işçi kesiminde okunan bir dergi olmayı başarmıştır.

Suat Derviş artık kırklı yaşlarının başındadır, *Reşat Fuat*'la evliliği iyi yürüyordu, "*Bu son evliliğim, Reşat Fuat da son durağım*" der. Hamile kalır. Bu heyecanlı bekleyiş sırasında *Suat Derviş* çalışmalarına devam eder. Savaş öncesi ziyaret ettiği Sovyet Rusya gezisinde tuttuğu notlarını toplarlar, "*Niçin Sovyetler Birliği'ne Hayranım*" başlıklı bir kitapçık hazırlamaya başlar. 1942'nin yazında *Reşat Fuat Baraner* kırk yaşını aşmış olmasına karşın askere çağrılır. *Suat Derviş*'in hamileliğinin son zamanlarıdır, bütün bu sıkıntılar sonucu bir sabah sancılar içinde uyanır, erken doğum olacaktır. Çocuk ölü doğar. Bir ay sonra *Reşat Fuat* askere alınır. *Reşat Fuat*, askere gidişinden dört ay sonra vazifeli olarak İstanbul'a gelir, geri dönmeye karar verir. *Suat Derviş* için artık en ivedi iş, asker kaçağı konumundaki kocası için gizleneceği güvenilir bir

yer bulmaktır. Çocukluk arkadaşı Deniz Yolları'nda memur olan *Hüseyin Mutena Gökper*'den *Reşat Fuat*'ı evinde saklamasını ister. Kadıköy Mühürdar'daki evde bir süre gizlenen *Reşat Fuat* izini kaybettirmeyi başarır. *Reşat Fuat*'ın firar etmedeki amacı TKP'yi yeniden canlandırmaktır. *Sebati Selimoğlu* yardımıyla partilileri Küçük Çamlıca'da bir evde toplantıya çağırılır. Bu toplantıda *Reşat Fuat*, arkadaşlarına artık teşkilatı kurma zamanlarının geldiğini belirtir.

Merkez komite'nin toplantısı 1943'ün Haziran ayında *Mihri Belli*'nin Kartal'daki evinde toplanır. Toplantıda Türkiye'nin ve dünyanın içinde bulunduğu durum incelemesine göre bir program önerisi oluşturulur. Herkesin ortak görüşü TKP için yazılı yayın yapmanın çok önemli olduğuydu. *Suat Derviş*'in adı paravan kullanılarak legal bir yayın komitesi oluşturulur. Komitede *Reşat Fuat*, *Suat Derviş*, *Hulusi Dosdoğru* ve *Mihri Belli* vardır. Komite'nin iki önemli yayını olur: *Faris Erkman* imzasıyla *Reşat Fuat*'ın yazdığı "*En Büyük Tehlike Milli Türk Davasına Aykırı Bir Cereyan'ın İçyüzü*" (savaş sırasında yükselen Turancılık akımı hakkında) ve *Suat Derviş* imzasıyla yayınlanan "*Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum*". Her iki yayında çok ses getirir, Meclis'te tartışılır, *Türkeş* ve *Nihal Adsız* gibi ateşli Türkçü/Turancıların tutuklanmasına yol açar.

Suat Derviş, "*Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum*" kitapçığında 1937 ve 1939 yıllarında Sovyetler Birliği'ne yaptığı iki gezinin notlarını derler, ziraat fuarında gördüklerini daha detaylı olarak anlatır. Tarım, eğitim, müzik ve sanat alanındaki gelişmeler hakkında bilgi verirken Sovyet sisteminden övgüyle söz eder. Sovyet Rusya-Türkiye arasında dostluktan başka bir ilişki olamayacağını vurgular. Kitapçık kısa süre sonra toplatılır.

Reşat Fuat'ın gizlendiği sürece *Suat Derviş*, her gün Şişli'de yaşadığı evden çıkar, tramvayla Eminönü'ne, oradan vapurla Kadıköy'e geçer, kocasının gizlendiği eve gider, ona temiz çamaşır ve yiyecek götürür, arkadaşlarıyla arasındaki irtibatı sağlar. 1944

yılında bir Yedek Subay Okulu öğrencisinde parti bülteninin ele geçirilmesi üzerine komünist tutuklamalar başlar. *Selami Selimoğlu*'nun gözaltına alınması üzerine gizlendiği evi değiştirmesi gereken *Reşat Fuat*, bir geceyi dışarıda geçirip, eve geri dönünce yakalanır. *Selami Selimoğlu*'nun gözaltına alınması haberi üzerine *Suat Derviş* elinde koca bir bavulla *Reşat Fuat*'ın yanına gider. Bavula *Reşat Fuat*'ın asker elbiselerini, yazı makinesini, yasak kitaplarını, teksir makinesini koyarak, bavulu bir başka arkadaşlarının evine götürür. Geri döner, iki saat sonra kapı çalınır, polisler gelerek ikisini de emniyete götürürler. *Reşat Fuat*, *Suat Derviş* ve *Hasan İzzettin Dinamo*, beraberlerinde 2 emniyet görevlisiyle birlikte trenle Ankara'ya gönderilir. *Suat Derviş* daha sonra tutuksuz olarak yargılanmak üzere serbest bırakılır, diğerleri askeri hapishaneye gönderilir. *Reşat Fuat* toplam 9 yıl ağır hapse, *Suat Derviş* ise 8 ay hapse mahkum edilir.

Suat Derviş serbest kalır ama onun için artık zor günler başlar, hem kendi yaşamı için çalışması hem de Ankara'da hapisanedeki kocasına yardımcı olması gerekiyordu. O günlerde basında sağcı solcu kavgası tepe noktasına ulaşmıştır. Sol kesime yapılan baskılar artar. Aralık 1945'te "*Tan Gazetesi Baskını*" yapılır. *Sabiha* ve *Zekeriya Serteller* tutuklanırlar. Babiali'deki gazete sahipleri solcu olarak bilinen gazetecilerin yazılarını basmaya korkarlar. *Suat Derviş* iş bulmakta zorlanır, eski tanıdık gazete patronları, gazeteciler telefonlarına çıkmaz olurlar. Buna karşın romancı olarak yine de hatırı sayılıyor olsa gerek ki 1944-1945 arasında "*Biz Üç Kız Kardeşiz*" ve "*Kendine Tapan Kadın*" gibi yapıtlarını bastırabilir. "*Fosforlu Cevriye*" ve "*Zeynep İçin*" romanları, *Son Telgraf* ve *Gece Posta'sı* gazetelerinde tefrika edilir. "*Çılgın Gibi*" romanı *Yeni Sabah* gazetesinde tefrika edilir, daha sonra kitap olarak basılır. Bu romanlar arasından *Çılgın Gibi* ve *Zeynep İçin*, sonraki yıllarda Fransızcaya da çevrilip yayınlanacaktır.

Para kazanmak için İngilizce, Fransızca ve Almancadan çeviriler yapar. Artık Babıali'deki hızlı gazetecilik günlerinden geriye ancak vefalı birkaç dostundan başka bir şey kalmamıştır. Eski dostlarından *Ethem İzzet Benice*, çıkardığı *Son Telgraf* ve *İkdam* gazete sütunlarında *Suat Derviş*'e yer verir, savaşlarının sonucu satışları düşer, bunun sonucunda köşe yazarlarının ücretlerinde kısıntı yapılır, *Suat Derviş* ayrılmak zorunda kalır. Son çare olarak editörlük yani başkalarının yazılarını düzeltme işine başlar. Düzeltmenlik işinde çalışırken birden kendisini başkalarının imzasıyla yayınlanacak tiyatro ve radyo oyunları yazıyor bulur. Kendini ve hapishanedeki eşini geçindirecek kadar para kazanır. Bu yoğun çalışma temposu başta gözleri olmak üzere onu epeyce yorar ve yıpratır. 1945 yılında Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucu önce Türkiye Sosyalist Partisi arkasından da Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi kurulur. Bunlardan cesaret alan *Suat Derviş*, arkadaşı *Neriman Hikmet*'le beraber Türkiye'nin ilk Basın Sendikası'nı kurarlar. Sosyalist ve Emekçi Köylü partileri, Aralık 1946'da kapatılır. Basın Sendikası, kurucu 5 üyeden başka kimse ilgi göstermeyince bir yıl sonra zorunlu olarak kapanır.

1947-1948 yıllarında *Son Telgraf* gazetesinde son romanı "*Büyük Ateş*" tefrika edilir. *Suat Derviş*, düzenli olarak Ankara'ya *Reşat Fuat*'ı ziyarete gider, temiz çamaşır, yiyecek ve para götürür. O günlerde *Suat Derviş*, Taksim'de bir apartmanın bodrum katını kendisi gibi parasız ve işsiz olan arkadaşı *Neriman Hikmet*'le paylaşır. *Reşat Fuat*, hapishanede 1947'de bir kalp spazmı geçirir, geçici olarak Üsküdar'daki Paşakapısı Cezaevi'ne getirilir. *Reşat Fuat*'ın, Paşakapı Cezaevi'nde kaldığı bir ay içerisinde *Suat Derviş*'in ziyaretlerinin çok sık olmadığı bilinir, belki de her ikisi de hayatlarının akışını bir süre ayrı tutmayı istemiş olabilirler. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde Demokrat Parti %53 oy alarak hükümeti kurar ve bir af çıkarır. *Reşat Fuat Baraner* de hapisten çıkar fakat bu özgürlük

çok uzun sürmez. 1951'de TKP tutuklamaları başlar, ilk sırada *Reşat Fuat* vardır. 1950 yılında Ankara'da çıkan *Hür Ses* gazetesinde *Suat Derviş*'in "*Yaprak Kıpırdamasın*" ve *Gece Posta*'sı gazetesinde de "*Yeniden Yaşayabilirsek*" romanları tefrika edilir. Bunlar onu maddi açıdan biraz rahatlatır. *Suat Derviş*'in peşinde sürekli polisler dolaşır, izlenir. Bir gün Taksim'de çantası çalınır. *Suat Derviş*, hemen polis müdürüne gidip, "*Beni sürekli izletiyorsunuz, sizin görevlilerinizin yaptığı bir marifet*" diyerek çantasını geri ister, gürültü çıkarır, sonunda çantası bulunur.

Eski çevresinin ilgisizliği, yaşadığı maddi sorunlar ve yalnızlık karşısında *Suat Derviş* ablası *Hamiyet*'e yazdığı mektuplarda imdat mesajları gönderir. *Hamiyet* de *Suat*'a destek olmak için İstanbul'a gelir. Ablası ve arkadaşı *Neriman Hikmet*'le, Tokatlıyan Otel'i'nde kahve içerlerken, yan masada DP milletvekillerinden *Şevket Mocan* ve gazeteci *Yılmaz Çetiner* oturmaktadır (*Şevket Mocan*'ın eşi *Nazım Hikmet*'in teyzesidir, *Suat Derviş*'le tanışmaktadırlar). Komünist düşmanı olarak bilinen *Şevket Mocan*, yüksek sesle konuşmaya başlar: "*Bütün komünistleri astıraçağın*" söyler, sonra da "*Suat Suat, senin gibi komünistleri asacağız, sallandıracağız*" diyerek sataşır. *Suat Derviş*, bu sataşmaya önce: "*Ayıp ayıp böyle yüksek sesle bağırma*" diye uyarır ama sonra dayanamayıp: "*Şevket, Şevket, asıl ben seni asılmış göreceğim ve darağacının altında bir fincan kahve içeceğim*" der. Olay çığ gibi büyür. Gazeteci *Yılmaz Çetiner* savcılığa çağrılır, *Suat Derviş*'in, *Şevket Mocan*'a: "*Komünizm gelince seni asacağız, asıldığın ağacın altında ben de kahve içeceğim*" şeklinde konuşup konuşmadığını sorarlar. Daha sonra *Suat Derviş* hakkında komünizm propagandası yapmaktan dava açılır. Bu olaydan beraat eder, fakat *Suat Derviş*'in dayanacak gücü kalmamıştır. *Reşat Fuat*, 7 yıl hapse ve bu cezanın 1/3 kadarda sürgüne çarptırılmıştır. İki kız kardeş yine yurt dışına, Fransa'ya gitmeye karar verirler. Gazeteciler Cemiyeti'nden arkadaşlarının yardımıyla pasaport alma-

yı başarır, Paris'e giderler. Paris'in bir kenar semtinde ucuz bir pansiyona yerleşirler.

Suat Derviş, *Reşat Fuat*'ın eşi olarak, Fransız Komünist Partisi'nden yardım ister, böylece Fransız sol çevrelerin içine girmeyi başarır. Savaş karşıtı şair *Louis Aragon*, Fransız Direniş Ordusu'na katılmış olan *Madeleine Braun*, şarkıcı *Yves Montan*, *Simone Signoret* ve *Picasso*. Bu çevrenin yardımıyla *Europe* dergisine ulaşmayı başarır (dergiyi sosyalist yazar *Romain Rolland* 1923'te kurmuş, özellikle Nazi Almanyası'ndan kaçan Alman entelektüellere kapısını açmış: *Thomas Mann*, *Anna Seghers*, *Walter Benjamin*, *Bertold Brecht* gibi). *Suat Derviş*'in ilk yazısı Kasım 1955'te yayınlanır (Derginin bu sayısını yazar *Henri Barbusse*'e ayırmıştır. *Suat Derviş* de, yazarla mektuplaşmaları üzerine bir yazı yazmıştır). *Suat Derviş*, her zaman yaptığını yapmaya, yani yazmaya başlar. İlk olarak "*Zeynep İçin*" adlı romanını Fransızcaya çevirerek "*Ankara Mahpusu*" adıyla yayınlatır (1957). Roman büyük bir ilgiyle karşılanır. Roman bir yıl sonra Bulgarcaya 1960'ta da Rusçaya çevrilir. Daha sonra "*Çılgın Gibi*" romanını yeniden yazarak "*Yalının Gölgeleği*" adıyla Fransızcaya çevirir (1958), ikinci yazımda bir fark vardır, romanın sonunda kahramanın hayata bakışı farklıdır, daha cesaretlidir. Her iki romanı da eleştirmenlerce çok beğenilir.

Reşat Fuat Baraner, 1961'de tahliye olur, *Suat Derviş* de artık Türkiye'ye dönmeye karar verir. *Reşat Fuat*, Beyoğlu'nda bir daire tutup, döşer, *Suat Derviş*'in dönmesini bekler. Her karşılaştığı arkadaşına "*Suat geliyor*" diye haber verir. *Suat Derviş*, dönüşünde *Reşat Fuat*'a Moskova'dan önemli bir mesaj getirir. Moskova artık TKP'nin canlandırılmasını istemektedir. Bu amaçla yapılacak bir toplantıya *Reşat Fuat*, *Zeki Baştımar* ve *Nazım Hikmet*'in çağrılmaları kararlaştırılır. Fakat *Reşat Fuat* bu çağrıya olumsuz cevap verir. "*Ben enfarküslü bir adamım, oraya illegal gidersem bir daha Türkiye'ye dönemem, yurt dışında da ölmek istemem*" der. *Reşat Fuat*, yasaklı olduğu için yeni kurulan TİP'e dahi

zarar vermemek ister, hatta arkadaşı *M. Ali Aybar*'a "*Artık mümkün olduğunca az görüşmemiz lazım, hatta hiç görüşmesek iyi olur*" demiştir. Bir tercüme bürosu açar, hala polis gözetiminde olduğunu da bilmektedir. *Suat Derviş* ise yaklaşık 10 yıllık bir ayrılıktan sonra hem memleketine hem de kocasına alışmaya çalışır. Artık biraz kilolu, şeker hastalığını perhizle kontrol altında tutmaya çalışan, gözleri zayıflamış bir kadındır. Yeniden yazmaya başlar, romanlarını filmleştirmesi için çeşitli yönetmenlere başvurur. "*Aksaray'dan bir Perihan*" 1963'te *Gece Posta*'sında tefrika edilir.

Evleri her zaman arkadaşlarıyla, misafirlerle dolar taşar. Sürekli zili çalınan bir kapı, yemek masasından eksik olmayan peynir, çoban salata, kavun ve rakı. Hapishane sonrası *Reşat Fuat*'ın çevresinde partili ve üniversiteli kızlı erkekli bir genç kuşak oluşmuştur. *Suat Derviş*, dönünce böyle bir "*Reşat Ağabey*" sevgisiyle çırpınan, ona kahve yapan epey genç kızlarla karşılaşır. Bu gençler sık sık gelip, hatta kendi evleri gibi davranmaya başlayınca, *Suat Derviş* duruma el koyar. Bir gün "...bir isteğiniz var mı?" sorusu üzerine: "*Bakın bu evin sahibi benim, bu eve ne alınacağı, bu evde hangi işlerin ne zaman yapılacağı hakkında, sadece ben karar veririm. Tabii, evime misafir olarak gelmek istiyorsanız, buyurunuz kapım açık. Yok illa Reşat Ağabeyinizle özel görüşmek istiyorsanız, onu lütfen işyerinde yapınız*" der. *Suat Derviş*, bu dönem biraz fazla alingan olmuştur. *Reşat Fuat*'ın arkadaşlarının onu, Paris'te geçirdiği yıllar için kınadıklarını, sevmediklerini, liderlerine layık bulmadıklarını düşünür.

Reşat Fuat 1968 yılında hastalanır, kalp yetmezliği ve kan kanseri teşhisi konur. Yılbaşı gecesi eve gelen yakın arkadaşlarına ve birçok TKP'liye *Atatürk*'ten ve Kurtuluş Savaşı'ndan söz ettikten sonra ikinci milli kurtuluş hareketinin de *Devrimci Güç Birliği* sayesinde başarıyla sonuçlanacağını söyler. Daha sonra bu konuşmasını yeniden yazar, *Türk Solu* dergisinde isimsiz yayınlanır. *Reşat Fuat*,

Reşat Fuat Baraner ile

1968 yılı olayları için "bu sadece bir başlangıç..." der. Ağustos 1968'de hastanede hayata gözlerini yumar. Feriköy Mezarlığı'nda Şefik Hüsnü'nün yakınına defnedilir.

Reşat Fuat'ın ölümünden sonra Suat Derviş, hem yalnızlıkla hem de parasızlıkla mücadele etmek zorunda kalır. Daha önce tefrika edilen Fosforlu Cevriye romanını kitap olarak yayınlattır. O günlerde romanın oyunlaştırılması için tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi'yle görüşür. Çeşitli nedenlerle romanın oyunlaştırılması gecikir, Suat Derviş'in ölümünden sonra da unutulur. Eylül 1970'de çok sevdiği ablasını kaybetmek, Suat Derviş için tam bir yıkım olur. Bir gözünün iyi görmemesine karşın çocukluk anılarından başlayarak hayatını yazmaya koyulur.

Türkiye 12 Mart Muhtırası'na doğru ilerlerken, Suat Derviş tüm sağlık sorunlarına karşın siyasi mücadelesinden vazgeçmez, kapısı devrimci gençlere açıktır. Nisan 1970'de "Türkiye Devrimci Kadınlar Birliği" kurucuları arasındadır. Toplantı açılışında kendisinden TKP eski Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner'in eşi diye söz edilince "Hayır,

Ben yazar Suat Derviş'im, Reşat Fuat'ın eşi olmaktan da ayrıca gurur duyarım" der. Suat Derviş, Ağustos 1970'de gözlerindeki rahatsızlığı tedavi ettirmek için Moskova'ya gider. Katarakt ameliyatı olur ama sonuç pek olumlu olmaz, gözünün görme kaybı devam eder. Moskova'dan Türkiye'ye dönmeden önce, Bulgar Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak Bulgaristan'da birkaç gün kalır. Fosforlu Cevriye romanı Bulgarcaya çevrilmiştir, yayıneviyle diğer romanlarının yeniden basılması işini konuşur.

27 Kasım 1970 gecesini, İstanbul'da Kültür Sarayı çıkan yangınla kül olur. Bu yangından sorumlu tutulanlar arasında Suat Derviş de vardır. Emniyette bir gece geçirir. Öfkesini, isyanını eve dönünce içkiyle bastırmaya çalışır. 12 Mart sonrası kurulan Nihat Erim Hükümeti sıkıyönetim ilan eder, geniş çaplı tutuklamalar başlar. Suat Derviş, o günlerde çevresindeki gençlere yardımcı olmaya, evinde misafir etmeye çalışır, evde 14-15 kişi olurlar, neredeyse bir komün hayatı yaşarlar. Evde kalanlar arasında Dr. Şefik Hüsnü'nün eşi, Neriman Hikmet de vardır. Evi polisler basar. 19 Haziran 1971'de Suat Derviş, son kez Birinci Şube'ye götürülür, bir süre gözaltında tutulur ve serbest bırakılır. 5 Mayıs 1972 gecesini yazar İsmet Kür, arkadaşı Şair Celal Sılay ile birlikte Suat Derviş'e giderler, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edileceği gece Suat Derviş perişandır. Yaşamının son bir ayını Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesi'nde geçirir, 23 Temmuz 1972'de hayata gözlerini yumar.

*Liz Behmoaras, "Suat Derviş – Efsane Bir Kadın ve Dönemi", Remzi Kitabevi, İstanbul, Ocak 2008.

PASİF-VİZYON

Şükran CEYHAN

Ülkemizde "Gündüz kuşağı" adı altında yayınlanan içeriği boş mu boş, yemek, evlilik, moda, sağlık, magazin, dedikodu, adli vakalar vb. gibi çatışma üzerine kurulu, bomboş seyirlik, sirkî aratmayan kurgular bunca kişiyi ekran başına kilitliyor her gün, hem de saatlerce. Egemen iktidarların halkı gerçeklikten koparmak ve uyutmak için kullandığı en etkili iletişim aracı televizyonlar, ekrana insanları çekmek için ipe sapa gelmez bir sürü konu başlığı altında program denen saçmalıkları her gün yayınlıyor.

Neler yok ki bu programlarda... Normal insanın yok artık diyeceği, tüm değerlerin dibe vurduğu olaylar, davranışlar, basitlikler, kavgalar, argolar, küfürler (tabii kesilerek veriliyor)... Yozlaşma yarışları... Bu programları kimler izliyor ki diye düşünürken hiç de uzakta aramayacağım, azımsanamayacak ve

hayretler içinde kalacağım insanların izlediğini gördüm etrafımda. Öncelikle parkinson olan babamın sağlık kontrolleri için Avanos'a gittiğimde hiç kimseyle konuşmayan sohbet etmeyen ve iletişim kurmayan babamın bu programları takip ettiğini gördüm. Sonrada komşularının, arkadaşlarının, Kayseri'deki yaşlı teyzemle eşinin, Adana'da eşimin annesinin, teyzesinin, arkadaşlarımmın anne ve babalarının... Yani nerdeyse aktif olarak çalışmayan, evde olan herkesin bu saçmalıkların bağımlısı olmuş gibi izlediğini gördüm. Hatta katılanların tüm hayat hikayelerini en ince detaylarına kadar anlatıyorlar sorduğunuzda. Onlarla birlikteyken izlediğim birkaç örnek şaşkınlık içinde kalmama yetti de arttı.

Bu programlarda ne anlatılıyor diye baktığımda, insanların ülkedeki gerçeklerden haberleri olmadan nasıl bu kadar saçma sapan bir şekilde yaşadıklarını anlamakta zorlandım. Dünyada ve ülkemizde ne olursa olsun, hiçbir yankısı yok burada. İnsanlar sadece bireysel bunalımlarının, tatminsiz, kısır hayatlarının içinde debelenip duruyorlar ve televizyon başındaki seyredenler de kendi dünyalarından uzaklaşıp boş boş ekrana kilitlenerek zaman öldürüyorlar. İnsana kültürel, entelektüel olarak hiçbir şey katmayan, beynini uyuşturan, düşünme gücünü zayıflatan, olumsuz bir sürü, zıvalıklı insanı şaşırtan bomboş zaman katili programlar. Her şeyden önce sosyologların üzerinde durması gereken çok önemli bir olgu artık...

Neler yok ki bu saçmalıklarda: Çocuklarını bırakıp sosyal medyada tanıştıkları insanlarla kaçanlar, onları geri çağıran gözü yaşlı kocalar, babalar, anneler... Dolandırılanlar, aldatılanlar, yalanlar, hakaretler, cinayetler... Cinayetlerin artık televizyon programlarında çözüldüğü bir ülke olduk. Geçenlerde markette, sorununu anlatan bir kadına ötekinin tavsiyesi: "Müge Anlı'ya git ancak

bunu o çözer” dediğini bile duydum. Bu insanlar sanal ortamda yaşar gibiler. Bir an “Truman Show” filmindeki gibi bir ortam yaratıldığını düşünüyor insan. Ekrandakiler ve onları izleyenler sanki bambaşka bir gerçekliğin içindeler.

Ülkede önemli bir olay olduğunda kanallara, özellikle baktığımda hiçbirinin yayın akışında en ufak bir değişimin olmadığını, bu saçma programlara devam ettiklerini gördüm hayretle. Böyle bir ortamda halkı çok kolay yönlendirebilirsiniz ve çok kolay yönetirsiniz. Her şey o kadar olağandır ki hiçbir şeye tepki vermeyen insanlardan oluşan bir toplum kendini yönetenlerin yaptığı her şeyi kolaylıkla kabullenir. O yüzden egemen iktidar televizyon kanallarının çoğunu denetimi altına almıştır. Tüm programlar, haberler, diziler, alttan alta verilen mesajlar hep iktidarın söylemlerine ve eylemlerine zemin hazırlar niteliktedir. Genelde bu programlara katılan insanların konuşma dağarcığının kısırlığı, basit birkaç sözcüğü geçmeyen cümleleri sürekli tekrar etmeleri, düşünme yetilerini kaybetmiş gibi garip monologlar şeklindeki konuşmalar, bu insanların zihinsel ve ruhsal olarak besleyen her şeyden yoksun olduklarına bağlanabilir. Yabancılaşmayı körükleyen ve insanı gitgide duyarsızlaştıran televizyon bugün artık savaşları bile canlı yayın olarak vermektedir.

Bugün televizyon, en etkili kitle haberleşme ve görsel yayın araçlarının başında gelmesine rağmen, bunu nasıl kullanırsanız o yönde etkisi büyük olmaktadır. O nedenle bugünkü egemen iktidarlar, daha çok yönlendirmeler için ve egemen ideolojilerinin devamı için kullanmaktadır.

İnternette televizyon izleme konusunda “Bilimsel veriler var mı?” diye baktığımda nöroloji dalında Prof. Dr. Alev Leventoğlu'nun şu şekilde bir bilgi yayınladığını gördüm: “Araştırmalar, orta veya yüksek miktarda televizyon izlediğini bildiren kişilerin, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde beyinlerinde daha fazla bilişsel gerileme ve gri maddede

azalma yaşadıklarını göstermektedir. Veriler, bir kişinin günlük ortalama televizyon izleme süresindeki her 1 saatlik artışın gri madde hacminde yüzde 0,5'lik bir azalmaya sebep olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte televizyon izleyerek geçirilen hareketsiz yaşam, daha yüksek kalp hastalığı, tip 2 diyabet, kolon ve akciğer kanseri ile erken ölüm riskiyle ilişkilendirilmiştir.”

Trabzon Vakfıkebir Cumhuriyet Anaokulu'nun yayınladığı bir habere göre de “2013 yılında Japonya'daki Tohoku Üniversitesi'nde bir araştırma yapıldı. Hiraki Takeuchi önderliğindeki çalışma ekibi, televizyonun 276 çocuğun beyinleri üzerindeki etkileri ile televizyon izleyerek geçen süreyi ve bunun sahip olduğu uzun vadeli etkileri inceledi. Araştırmacı Takeuchi, çocuklar ne kadar çok televizyon izlerlerse beyinlerinin aşırı uyarılma ve saldırganlıkla ilgili bölümlerinin de o kadar kalınlaştığını keşfetti. Ayrıca, frontal lobun kalınlaştığı da görüldü ki bunun sözel akıl yürütme becerisine zarar verdiği biliniyor. **Televizyon, sizin pasif olacağınız bir şekilde tasarlanmıştır. İstedığınız programı açtıktan sonra geriye yaslanabilir ve hiç çaba sarf etmeden olayların gelişimini izleyebilirsiniz. Bu şekilde, olup bitenler üzerine düşünme ihtimaliniz azalır.”**

Prof. Dr. Gülten Uyer'in Televizyon ve İnsan Üzerindeki Etkileri konulu araştırmasında: “Bugün, görselliğin sağladığı avantajla, insanı ve insan davranışlarını etkileme gücüne sahip bu iletişim aracı, program yapımcuları, medya patronları ve reklamcılar tarafından kendi amaçları doğrultusunda, daha çok ticari çıkarlarla, başarılı bir biçimde kullanılmaya başlanılmıştır. Günümüzde televizyon ekranlarına hemen her gün yansıyan suç niteliğindeki girişimlerin giderek arttığı ve bunların işleniş biçimlerinin benzeştikleri dikkat çekmektedir. Bazı televizyon programlarında; aile içi şiddet, cinayet ve cinayette sonuçlanan kayıp olaylarının da ele alındığı görülmektedir. Söylenilmek istenilen o ki televizyon insanların ruh sağlığını etkilemekte

ve stres kaynaklı pek çok sağlık sorununu da beraberinde getirmektedir. Televizyonun diğ er bir zararı ise insana acı veren olayların sürekli izlenmesi ile insanın bunları kanıksaması ve bunlara karşı duyarsızlaşması gibi insani duygularının giderek kaybolmasına neden olmaktadır. Son yıllarda hemen her gün meydana gelen bir ya da birden fazla kadın cinayeti ve aile içi şiddet nedenlerinin araştırılması ve bunların sonlandırılması için çalışmalar yapılması gerekirken, bunların pek çok kanalda birkaç gün üst üste gösterilmesi olayların artmasına neden olunduğunu düşündürmektedir. Bu durumda aynı içerikteki haberlerle birlikte dizi ve filmlerde de şiddet içerikli programlar gösterilmektedir. Tüm bu etkilenmelere ek ekranda öfkeli ve yakışsız konuşmaları dinlememin ve yumruklaşmaları görmenin şiddete eğilimi olanları olumsuz etkilediğini, nerede ve nasıl patlayacağı belli olmayan öfke birikimine neden olduğunu ve çocukları yanlış davranışlara özendirdiğini düşündürmektedir.”

Her geçen gün yaşadığımız ülkeye, dünyaya, olaylara nasıl bu kadar tepkisiz, duyarsız, yabancılaşmış, öfkeli insanların oluşturduğu bir toplum olduk diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Ancak bu kadar okumaktan, yazmaktan, düşünmekten, sanattan, estetikten uzak tutulmaya çalışan ve buna maruz bırakılan bir toplumdaki da fazla bir şey beklenmeyeceği de apaçık ortada. Buna “Dur!” demek, farkındalık yaratmak için bir şey yapmalı...

Ben kendi adıma yakın çevremden başlama kararı verdim.

Kaynaklar:

<https://www.alevleventoglu.com/tr/blog/>
<https://www.akademikakil.com/televizyon-ve-insan-uzerindeki-etkileri/>
<https://vakfikebircumhuriyetao.meb.k12.tr/>

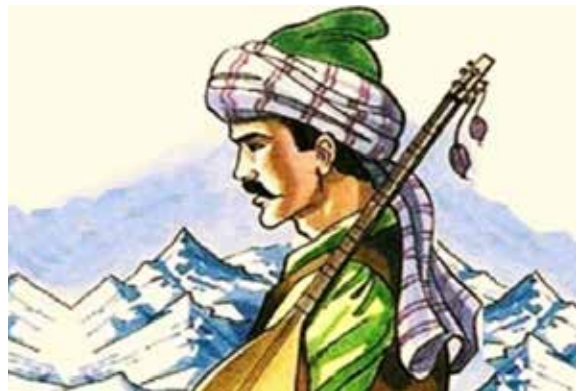
BİR AYRILIK, BİR YOKSULLUK, BİR ÖLÜM

KARACAOĞLAN

Vara vara vardım ol kara taş
Hasret ettin beni kavim kardaşa
Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Karac'oglan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

MERKEZ BÖREKÇİSİ*

Hüray KILIÇ

Sonbaharın son günleri, hafif bir rüzgar ve yağmur insanların yüzlerini okşuyor. Yerde kuru yapraklar sanki birbirlerini kovalıyordu. Yolcular bir yerlerde kümelenmiş, tren saatini beklemekteydiler. Kimi yolcular bavullarının üzerine oturmuş, kimi yolcular da gar çevresindeki kahvehanelerde konuşlanmışlardı. Taksiyle gelen yolcular da trafiği tıkamamak için hızlıca bavullarını indirmeye çalışıyorlardı. İnsanlar yolculuk heyecanı ile kendilerinden başka kimseyle ilgilenmiyor görünüyorlardı. Daha çok çay içebilecekleri ve yanında börek, çörek gibi basit şeyler yiyebilecekleri bütçelerine uygun Merkez Börekçisi'nde yoğunlaşmışlardı.

Sevgi de bavulunu sürükleyerek Merkez Börekçisi'ne girdi. Boş bir masa bulup oturdu. Hafta sonunu fırsat bilip hasta olan annesini ziyarete gidiyordu. Parası kısıtlıydı ve tren saatine kadar beklemek için börekçiye seçmişti. Siparişini bıyıkları yeni terleyen, ortalıkta telaşla sipariş almak için koşturan delikanlıya verdi. Çatallaşmış sesiyle:

- Çaylar dört oldu usta, diye seslendi.

Siparişleri alan başka biri daha vardı. Sev-

gi'nin istediği kürt böreği ve çay hızlıca önüne geliverdi. Servis çok hızlı olmak zorundaydı. Tren saati yaklaşıyordu. Garson büyük bir ciddiyetle adisyona siparişleri işaretledi. Bir yandan da boşalanları toplayıp köşedeki masaya koyuyordu. Bu masadan da ince vücuduyla siyahlar giymiş önünde bulaşık ön- lüğü olan genç bir kadın, boşları büyük bir tepsiye toplarken Sevgi'nin dikkatini çekti. Saçları kızıl, gözleri boncuk mavisiydi. Türki Cumhuriyetlerinden çalışmak için geldiğini düşündü Sevgi. Hiç konuşmadan, yalnızca işini yapıyordu. Çayını içerken çevresindekileri gözlemliyordu. Börekleri gösteri yapar gibi kesen, Doğu aksanıyla konuşan, esmer, yağız, orta yaşın üzerinde biri sanki vitrin camını kaplamıştı. Arada bir de:

- Buyurunnn, diye bağıyordu. Ergen delikanlının sesi duyuldu:

- Hop hop paspas yapmanın sırası mı şimdi? Kayıp düşerseniz ikimiz de işten atılırız, beni anlıyor musun? diye Afrikalı çalışana söyleniyordu.

Siyahi adam dans eder gibi yerleri paspaslıyor bembeyaz dişleriyle gülerek delikanlıya adeta yanıt veriyordu. Konuşmasından Suriyeli olduğunu düşündüğü iki küçük çocuk da, koca bir çöp torbasını mutfaktan tüm güçleriyle sürükleyerek dışarıya çıkarmaya çalışıyorlardı. Kasadaysa tüm haşmetiyle gür beyaz sakalıyla oranın patronu olduğu belli olan biri oturuyordu. Sipariş fişiyle kasaya ödeme yapmak için gelenleri büyük bir ciddiyetle karşılıyor, her ödemedenden sonra sakalını sıvazlayıp, dudaklarını dua okur gibi kıpırdatıyordu. Merkez Börekçisi küreselleşmeye ayak uydurmuş, her milletten gönüllü kölelere iş sağlamıştı.

Kalabalık börekçiye boş bir masa bulmaya çalışan uzun boyu, siyah saçları ve beli açık bluzuyla genç bir kız girdi. Elinde telefonu-

nu şarj edeceği fişini de almış dikkat çekmek istercesine masaların etrafında saçlarını savurarak priz arıyordu. Genç kızı gören ergen delikanlının aklı başından uçtu gitti. Büyülenmiş gibi kıza bakakaldı.

- Şey, şu masanın altında priz var, bana verin takayım.

Kız umursamazca işaret ettiği masaya doğru ilerledi.

Birlikte masanın altına doğru eğildiler, garson delikanlı fişi prize sokmaya çalışıyor, ama fiş bir türlü prize girmediği gibi gerilen kabloyla birlikte telefonda kızın elinden fırlayıp, yere düştü.

Genç kız herkes bana baksın dercesine garson delikanlıyı avaz avaz bağırarak azarladı. Tüm dikkatler artık kızın üzerindediydi. Başarmıştı. Delikanlı garson, masanın altından çıkamamış, eğer telefonu ödemek zorunda kalırsa ne yapacağını düşünmeye başlamıştı. Okul masraflarını karşılamak için hafta sonları ve akşamları çalışıyordu. Tüm ailecek çalıştıkları halde geçinmiyorlardı. Asgari ücret alan anne ve babası iki çocuğu okutmak ve kiralalarını ödeyebilmek için büyükşehirde eziliyorlardı. "Keşke köyde kalsaydık" diye zaman zaman babası söylenirdi. Masanın altında kızın söyledikleri kulaklarında yalnızca uğultuydu. Kafasını kaldırıp masanın altından çıktığında kızın cep telefonunun çalıştığını öğrendi. Diğer masalardan da yardıma gelenler olmuştu. Ayağa kalktığı anda kız ona dik dik bakıp:

- Serseri, bir şey olsaydı telefonuma görürdün gününü.

Saçlarını savurarak bir şey yemeden çekip gitti.

Çalışanların hepsi çok gerilmişti. Arkadaşlarını yalnız bırakmamak için etrafını sardılar. Omuzuna dokunup bir şeyler söylediler. Kızın güzelliğine vurulan delikanlı garson, patronunun kendisini çağırın sesiyle irkildi. Hemen kasaya koştu. İşten atılma korkusuyla yüreği atıyordu. Kızdan sonra bir azar da patronundan geldi.

- Sana ne el âlemin fişinden, telefonundan, sen müşteriye bak. Bırak nereye takarsa taksın sürtük.

Delikanlı başını önüne eğdi. Korktuğu gibi olmamıştı. Elindeki bezle masaları silmeye başladı. Kendi kendine kızdı. Her şey bir anda nasıl da tepetaklak olmuştu. Oysa bu genç kız romanlardaki gibi hayallerini süsleyebilirdi.

Sevgi saatine baktı, tren saati gelmişti. Kasaya doğru ilerlerken delikanlının omzuna dokundu:

- Geçmiş olsun, daha çok gençsin, neler neler yaşayacaksın, yaşam bir deneyimdir.

Delikanlı gözlerini kaçırdı.

Sevgi kasadaki Hacı Amca'ya yediklerinin parasını ödedikten sonra, trende okuyacağı kitabı çantasının ön gözüne yerleştirip börekçiden çıktı. Havanın hafif serinlediğini duyumsadı. Börekçideki kalabalık ve gerginlikten sonra bu serinlik ona iyi gelmişti. Yolcu salonuna geçti.

*Hüray Kılıç, *Hayatı Hazır Bulanlar*, İnsan Yayıncılık, İstanbul, 2023, (Sf. 71)

TÜRK ÜTOPYALARI* - Sadık USTA

Hüray KILIÇ

Ütopya toplumsal bir düşüştür. Platon'la başladığı söylene de *Sadık Usta* sömürüyle başladığını söylüyor. "Sömürünün olduğu her yerde ütopya vardır" diyor. "Dolayısıyla insanlık tarihinde sınıflı toplumlara geçişle birlikte ütopya da başlamıştır. Bu insanın en önemli özelliklerinden birisidir. İnsan içinde yaşadığı toplumla barışık değil ise o andan itibaren ütöpk düşünceye evrilir."

Ütopya insanın toplumsal bir düşüştür, toplumu değiştirebilme isteğidir. Kitabın sonunda *Sadık Usta* bir saptama yapmış.

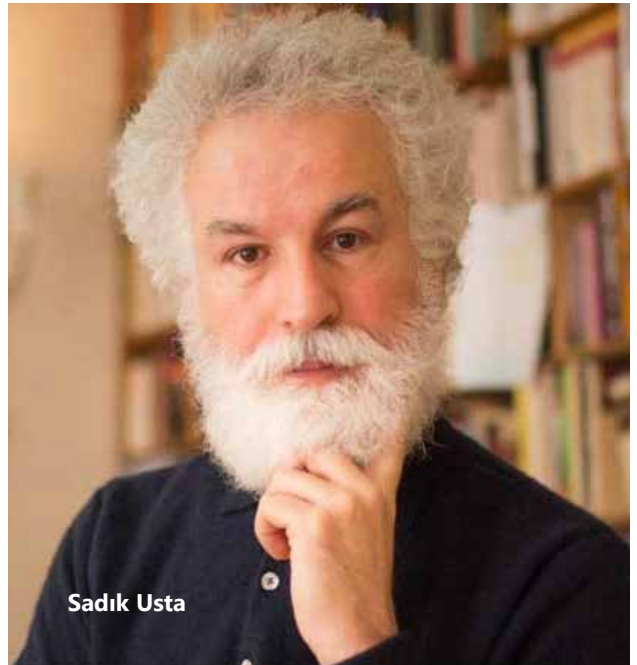
Atatürk'ün 1936 yılında, "Öyle bir düşünüyorum ki... sınırların kalktığı, devletlerin olmadığı, mazlum milletlerin kardeşçe birbirine sarıldığı bir dünya kurulacak." Özgürlük dünyasının kurulacağını söyleyerek olağanüstü bir geleceği zihninde canlandırmıştır.

Ütopyaların edebi bir form olarak ortaya çıkışı ilk defa on altıncı yüzyılda, *Thomas More*'un yazmış olduğu *Utopia* eseriyle başlamıştır. *Thomas More*'un Ütopya'sı devleti zihinde canlandırmaz. Çeşitli metinlerde ütöpk unsurlar dile gelebilir. Şiirde olabilir, masallarda, dinsel metinlerde olabilir. Örneğin şiirde: "Yarin yanağından gayrı her şeyi paylaşmak" bu da bir ütopyadır, ideal düşünce olarak toplumsal yaşamın içindedir.

1500'lü yıllarda ütopyalar dinsel motiflerle dile gelmiş. *Sadık Usta* bu metinlerin de

ütopya olabileceğini söylüyor. "Her ütöpk metin aynı zamanda okurun kendisini de harekete geçiren bir unsur taşımalıdır. Bu açıdan da olumlu, pozitif, mutluluk, neşe, umut yansıtan metinler, idealler... ama aynı zamanda okurun kendisini de harekete geçiren, "Ben bunu yapabilirim" dedirten bir motif taşımalıdır içinde."

Fantastik dünyayla bir bağlantı kurabilir miyiz? Yazar bu soruyu şöyle yanıtlamış: "(...) fanteziyle ütopyanın arasındaki en önemli unsur şudur: Fantezi bir yaşam modeli önermez. Ütopya ise bir yaşam modeli önerir. Ütöpk eserler hem keyif verir aynı zamanda siyasi olarak motive eder. Sorgulatır. Ütopyaların en önemli özellikleri şudur: Bugünü sana tarif eder. Bugünü eleştirir. Bugünden hareketle geleceğin nasıl olması gerektiğini sana umut aşılıyor hissettirir. Ve senin aynı zamanda harekete geçmeni sağlar. Bu benim ütopya konusundaki görüşümdür. Buradan hareketle bu kitaptaki özellik şu, bütün bu tartışmaların bir özeti vardır. Ütopya konusunda düşünmüş, ütopya yazmış, bir şekilde ütöpk edebiyata bilerek veya bilmeyerek bulaşmış olan bütün yazın dünyasının özeti vardır."

SADIK USTA

TÜRK ÜTOPYALARI

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E ÜTOPYA VE DEVRİM

Kadınlar ütopya üretiyorlar. Kadınların hakim olduğu bir dünya. Erkekler kadınların bugünkü rollerini üstlenmiş. Örneğin; *İsmail Gaspıralı*'nın muhteşem bir ütopyası var: "Kadınlar Dünyası" diye.

Ütopya, yaratıcılığa dayanır. "Kim yaratıcı olabilir? İhtiyacı olan. Kim ihtiyaç duyuyor? Fakir olan, yoksul olan, ezilen. Bilim zaten hem teknolojik açıdan, hem düşünsel açıdan ezilenlerin içinden çıkmıştır. Örneğin; şu çok tartışılır, neden bu kadar "sol" etkin edebiyatta denir. Çok açık, normal. "Sol", ezelden beri eziliyor. Yaratıcılığı da kışkırtıyor bu. Onun için oradan çıkıyor."

Kitapta yazar, Türk ütopyelerinin tarihselliğine odaklanmış. Türk ütopyelerinin varlığını modernleşme biçiminde irdelemiş ve 19. yüzyıl Türk edebiyatı için modern ütopyelerin

doğduğunu ileri sürmüştür. Türk ütopyaları ortaya çıktığı andan itibaren toplumun nasıl dönüşmesi gerektiğini ortaya koymuş ve yeni bir alternatif toplum modeli sunmuştur.

"Türk ütopyası var mı, yok mu? Ben şöyle bir tez ortaya atıyorum, Türklerin ütopyası 'var' diyorum. Türklerin de ütopyaları vardı ve olmaya devam ediyor. Buna tabi Murat Belge'lerin, Ayhan Yalçınkaya'nın falan 'Türklerin ütopyası yok. Çünkü Türkler eleştirel mantığa sahip olmayan bir toplumdur. Doğu toplumlarında baskı esas olduğu için devlet baba onu temsil eden padişah ve bir despot, esas olarak halk hep ezilmeye alışmış, eleştirel bakmaz hep tevekkül eder. Onun için de bizde ütopya yoktur. Biz sadece Batı'daki ütopyaların bir kopyasını yapabiliriz.' şeklinde bir anlayış ileri sürüyorlar. Ben bunun doğru olmadığını savunuyorum.

Kitabıma aldığım ilk ütopya Ziya Paşa'nındır. Ardından Namık Kemal'in. Onların ikisinin de şöyle bir özelliği var. Hem 1. Meşrutiyete önderlik eden siyaset ve edebiyat adamları, aynı zamanda neredeyse modern Türk edebiyatının da ilk kurucuları. O nedenle onlar ütopyalar önermişler.

Bu kitap okunmaya değer.

<https://www.gercekedebiyat.com/haber/1500-2195.html>

*Sadık Usta, *Türk Ütopyaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.